

Микола Вашуленко, Світлана Дубовик

Українська мова та читання

2
КЛАС
ЧАСТИНА 1

Замок

Замок

буб

лик

сир

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика Михайла Вербицького

Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Микола Вашуленко

Світлана Дубовик

«Українська мова та читання»

підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах)

Частина 1

Видавничий дім «Освіта»

2025

Підручник створено за Типовою освітньою
програмою, розробленою
під керівництвом *О. Я. Савченко*

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(*наказ Міністерства освіти і науки України
від 21.02.2025 № 345*)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

— досліджуємо разом

— працюємо у групі

— розвиваємо творчі здібності

— дізнаємося значення слова

— працюємо в парі

— візьміть до уваги

— так говорять

Е-додаток до підручника

Для ознайомлення із вмістом е-додатка виконайте дії:

1. В адресному рядку браузера введіть адресу

https://ua.mozaweb.com/uk/course.php?cmd=single_book&bid=UA-OSV-00007

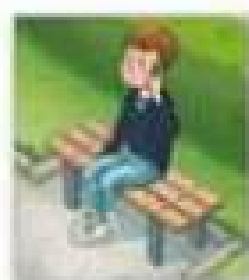
або коротке посилання <https://vse.ee/cruu>

2. Зареєструйтеся на платформі або увійдіть у свій акаунт

3. Знаходьте на полях у е-додатку позначки інтерактивних завдань та відкривайте їх:

Розкажи, хто на малюнках користується писемним мовленням, а хто — усним.

Які предмети допоможуть тобі передати повідомлення усно?

Якщо зареєструватися із якихось причин не виходить, скористайтесь тимчасовими даними

Логін: **mon5@edpro.ua**

Пароль: **mon5epub**

Е-додаток розташований у відкритому доступі тільки на час проведення конкурсу. Після друку підручника е-додаток буде доступний за кодом, надрукованим у паперовому підручнику.

Детальніше на сторінці: <https://edpro.ua/mozaik/e-dodatok#enter>

Знайти е-додаток на платформі <https://ua.mozaweb.com> також можна, скориставшись пошуком за кодом публікації **UA-OSV-00007**

ЛЮБІ ШКОЛЯРИКИ І ШКОЛЯРОЧКИ!

Настав вересень і покликав дітей знову до школи. Ви вже учні й учениці другого класу. З підручником будете продовжувати шкільну мандрівку стежками різних мовних знахідок і відкриттів, учитися поважати і щиро любити рідне слово.

Ви відкриєте для себе нові таємниці мовних знань, навчитеся грамотно писати, усно й письмово висловлювати власні думки і почуття. Навчитеся співпрацювати разом з учителькою або вчителем та своїми однокласниками й однокласницями.

Вивчати рідну мову — велика насолода. А можна навчатися та грати одночасно? Звісно, можна! Зчитайте за допомогою дорослих qr-код і введіть код публікації. Виконуйте цікаві завдання і крокуйте до своєї мети.

Хай вам щастить!

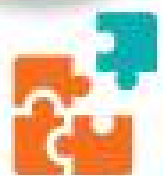

1

ЗВУКИ І БУКВИ

ЗВУКО-БУКВЕНИЙ СКЛАД СЛОВА

ВИЗНАЧАЮ ЗВУКОВИЙ СКЛАД СЛІВ

- 1** Розгляньте зображення. Озвучте кожен малюнок. Які звуки можна назвати мовними?

- 2** Назви́ звуки у слові **ЗВУКИ**.

- 3** Прочитай і запиши речення.

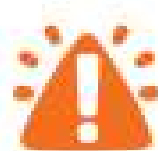
Звуки ми чуємо і вимовляємо.

Я — учителька

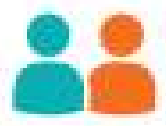
Пригадай, що ти знаєш про звуки.
Розкажи у класі.

Я — учитель

Мовний звук — елемент людської мови, утворений за допомогою органів мовлення.

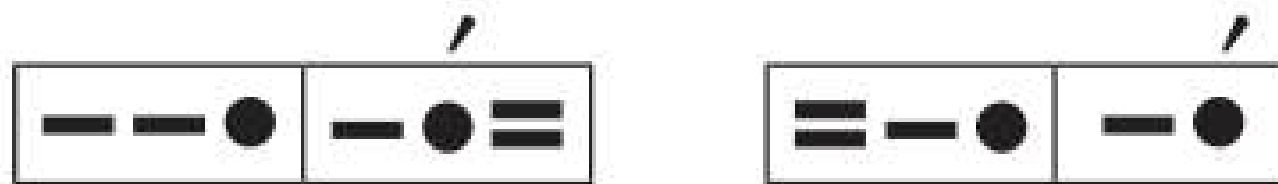

- 4** Прочитайте уривок із вірша Лариси Зоріної.
Поясніть, що означає виділене сполучення слів.

Дзвенить, дзвенить шкільний дзвінок,
нас закликає до навчання.
Ми поспішаєм на урок,
бо ми йдемо́ у світ пізнання.

- > Складіть і запишіть речення про шкільний дзвінок.
- > Знайдіть у вірші ці слова.

Звукову схему слова можна зобразити по-іншому, у квадратних дужках:

[— — • — • =], [= — • — •].

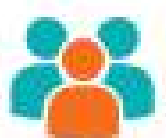
- 5** Склади й запиши слова з таких звуків.

[ш], [о], [л], [а], [к]

[о], [р], [у], [к]

[к], [о], [дз], [и], [в], [н]

- > Послідовно назви звуки в утворених словах.

- 6** Знайдіть у кожній колонці «зайве» слово.

4 звуки

учень
уроки
ім'я

5 звуків

щастя
свято
мрія

6 звуків

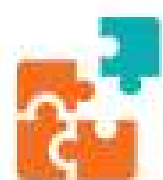
країна
радість
дзвоник

- > Побудуйте звукові схеми трьох слів (на вибір).

- 7** Пофантазуй і розкажи, що було б, якби в українській мові не стало приголосних звуків.

ВИЗНАЧАЮ ЗВУКО-БУКВЕНИЙ СКЛАД СЛІВ

- 8 Розгляньте малюнок. Яким звукам відповідають букви? Зробіть висновок і дайте відповідь на запитання.

[і]

[л']

джміль

[дж]

[м']

Чи завжди у слові
однакова кількість
звуків і букв?

- 9 Назви́ букви у слові **БУКВИ**.

- 10 Прочитай і запиши речення.

Букви ми читаємо і пишемо.

Я — учителька

Пригадай, що ти знаєш про букви. Розкажи у класі.

Я — учитель

Буква — письмовий знак, що позначає
один звук або сполучення звуків мови.

- 11** Прочитай вірш Дмитра Павличка. Поясни, із чим поет порівнює школу. А з ким — дітей?

ШКОЛА

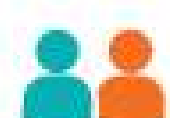
Наче вулик, наша школа,
Вся вона гуде, як рій.
І здається, що довкола
Розквітають квіти мрій.

Бігають, сміються діти,
Та — лиш дзвоник задзвенить —
Стане тихо, ніби в квіти
Поховались бджоли вміть.

- > Запиши виділені слова й побудуй звукові схеми цих слів.

- **12** Розкажи, що нагадує твоя школа. Запиши свою відповідь.

- **13** Запишіть пораду Юрія Федьковича.

Учіться, любі дітки,
думайте, читайте!
Як та бджілка меду з квітки,
розуму збирайте.

звуки < букви

- > У яких словах звуків менше, ніж букв? Поясніть свою думку. Підкресліть ці слова.

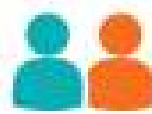
Я — дослідник

Поясни, від якого слова походить слово **школяр**.
А слово **школа**?

Я — дослідниця

У давньогрецькій мові було слово **схо-ле (сходи)**. Від нього походить і слово **школа**.

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ ЗІ СЛОВАМИ

- **14** Відгадайте загадку Оксани Криворучко й запишіть слова-відгадки.

З **б** — звірятко я пухнасте,
китички на вушках в мене.
Якщо **б** на **г** заміниш —
вкриюсь листячком зеленим.

- > Вимовте звуки й назвіть букви у словах-відгадках.

Послухай вірш Надії Остапенко, як звірята готувалися до зими.

- 15** Про кого розповідається у вірші? Дай письмову відповідь на запитання.

Пограйте у слова.

ганок

білка

гілка

череда

думка

калина

корона

карта

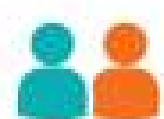
- 16** Запиши такі слова парами.
- 17** Виправ помилки в жартівливому вірші Ігоря Січовика.

Р**і**к пішов гуляти в сад,
не дійшов, бо повз назад.
Соловей затьохкав швидко,
як побачив гарну к**л**ітку.
Лисичка знає назубок
смачненьку казку «Коло**с**ок».

- > Запиши слова за зразком.

Рік — рак.

18 Додайте до кожного слова один звук на початку або в кінці так, щоб утворилося інше слово. Прочитайте слова вголос.

Рука, перо, їжа, кран.

Коса — косар.

19 Утворіть інші слова за зразком і запишіть. Прочитайте вголос утворені слова.

Воротар, сорока,
коровай, план.

Казкар — казка.

20

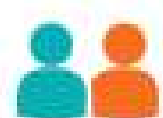
Утвори й запиши за зразком інші слова шляхом перестановки літер, складів. Скористайся довідкою.

Ракета, лісок, шарф,
масло, сосна, атлас.

Актор — токар.

Довідка

Карета, салат, сокіл, фарш, насос, смола.

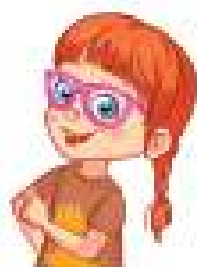
21 Доберіть до слів риму за малюнками.

Ріма — співзвуччя закінчень слів у віршованих рядках: **урок** — **дзвінок**, на **полі** — **тополі**.

Роса —

Квасолька —

Діти —

Веселі —

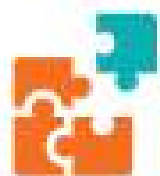
> Складіть і запишіть речення або вірш зі словами **діти**, **квіти**.

2

ДЗВІНКИ ПРИГОЛОСНІ ЗВУКИ В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

НАВЧАЮСЯ ВИМОВЛЯТИ Й ПИСАТИ СЛОВА ІЗ ДЗВІНКИМИ ПРИГОЛОСНИМИ ЗВУКАМИ В КІНЦІ СЛОВА І СКЛАДУ

1 Прочитайте слова в рамках і знайдіть на малюнку відповідні зображення. Як вимовляються виділені звуки в цих словах? Вимовте їх дзвінко, виразно, чітко.

2 Запиши слова **луг, хліб, гарбуз**. Запам'ятай їх вимову й написання.

> Усно склади речення з одним із записаних слів (на вибір). Виголоси своє речення у класі.

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові **дзвінкі приголосні звуки** в кінці слова вимовляються **дзвінко, виразно, чітко**.

друг[г]
ду6[б]

- 3** Прочитай вірш Інни Кульської. Дзвінко вимовляй приголосні звуки в кінці виділених слів.

Коли вона загляне в сад[д] —
наллється соком виноград[д].
А пізні яблука ранёт
солодкі стануть, наче мед[д].
І ми її уклінно просим:
— Заходь[д'] у гості, щедра осінь!

- > Чому осінь називають щедрою? Дай письмову відповідь.

- 4** Запиши слова **книжка**, **загадка**. Запам'ятай їх вимову й написання.

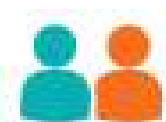
В українській мові **дзвінкі приголосні звуки в кінці складу перед глухим приголосним** вимовляються **дзвінко, виразно, чітко**.

кни**ж**[ж]ка
зага**д**[д]ка

- 5** Прочитай. Чітко вимовляй дзвінкі приголосні звуки в кінці складу перед глухим приголосним. Які звуки ти вставив / уставила у слова в другому і третьому реченнях?

1. Край молодого сад[д]ка — пасіка. 2. На високих ніж[ж]ках стоять рівними ряд[?]ками будиночки — вулики. 3. У них живуть бджоли, яким ми вдячні за мед[?].

- 6** Прочитайте прислів'я. Випишіть виділені слова й підкресліть букви, які позначають дзвінкі приголосні звуки в кінці складу перед глухим.

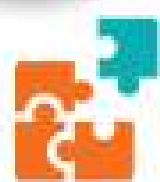
1. Під берізки, під дубки поховалися грибки.
2. Біля яру, біля стежки одягла верба сережки.
3. Швидко мова мовиться, та не швидко діло робиться.

3

АПОСТРОФ

НАВЧАЮСЯ ВИМОВЛЯТИ Й ПИСАТИ СЛОВА З АПОСТРОФОМ

- 1** Відгадайте загадку Дмитра Білоуса. Вимовте звуки й на-
звіть букви у виділеному слові. Побудуйте звукову схему.

Я такий, як і знак розділовий,
і відомий шкільній дітворі.
Та в словах української мови
я пишусь не внизу, а вгорі.
Спробуй лиш написати ім'я —
зразу стану потрібним і я.

Дем?ян

Мар?яна

- > Пригадайте, як треба писати імена дітей,
зображених на малюнку. Запишіть.

- 2** Прочитай слова. Потренуйся у вимові слів з апострофом.

Голуб'я[йа], п'ю[йу], в'є[йе], у сім'ї[йі],
торф'я[йа]ний, подвір'я[йа].

- > Запиши слова й підкресли букви, між якими стоїть апо-
строф. Після яких букв і перед якими буквами ставиться
апостроф?

Я — учителька

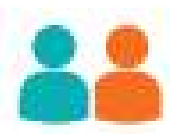
Прочитай правило вживання апострофа й
розкажи у класі.

Я — учитель

Апостроф ставиться після букв **б, п, в,**
м, ф, р перед **я, ю, є, ї**, які позначають
по **два звуки: [йа], [йу], [йе], [йі]**. Букви
перед апострофом позначають **тверді**
приголосні звуки.

- **3** Доберіть і запишіть чотири слова з апострофом. Запам'ятайте їх вимову й написання.

Бережи **здоров'я** змолоду.

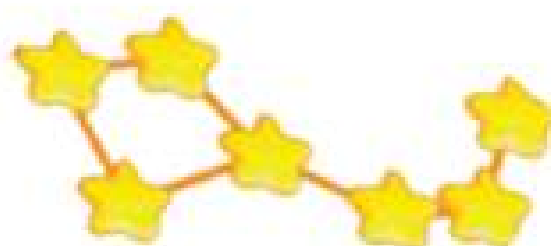
- 4** Запиши слова з апострофом, ставлячи апостроф, де потрібно.

М..ята, солов..ї, здоров..і, здоров..я, сузір..я, зор..я, пір..я, б..ють, мор..я.

- 5** Розглянь малюнки. Чому ці слова пишуть по-різному?

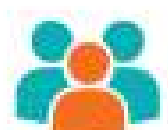
зоря

сузір'я

Послухайте вірш Надії Красоткіної. Назвіть слова, які треба писати з апострофом.

- **6** Запишіть слова з апострофом, які ви запам'ятали.

- **7** Замініть виділені слова словами з довідки й запишіть за зразком. Поясніть уживання апострофа.

Пір'я горобця — гороб'яче пір'я.

Пір'я горобця, будинок із каменю, спів солов'я, квакання жаб, бриль із соломи, ліжко з дерева.

Довідка

Кам'яний, солом'яний, жаб'яче, дерев'яне, солов'їний, гороб'яче.

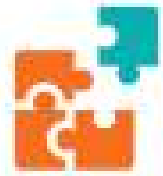
- **>** Складіть і запишіть речення з одним з утворених сполучень слів.

4

НАГОЛОС

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО НАГОЛОШУВАТИ СЛОВА

1 Відгадайте загадку Дмитра Білоуса. Запишіть слова-відгадки і поставте наголос. Доберіть до них відповідні зображення. Дайте відповідь на запитання.

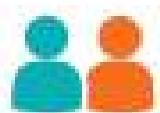
Слово це — старовинна будова
з гостря́ками му́рованих веж.
Щойно зміниш ти **на́голос** слова —
цим одразу будову замкнеш.

Для чого потрібен наголос у словах?

На́голос — це виділення звуку (складу) у слові посиленням голосу. Значок над літерою позначає наголошений звук (склад).

2 Випишіть виділені слова й поставте в них наголос.

Бібліотека — це **сховище**, **будинок** для книжок. У перекладі з грецької мови «бібліо» — книга, «тека» — сховище. Перші бібліотеки виникли в Давньому Єгипті. Одне з перших книгосховищ в Україні — **бібліотека**, створена київським князем Ярославом Мудрим.

- 3** Відгадай загадку Марії Пономаренко. Вивчи загадку й запиши з пам'яті.

Поля письменник-агроном
засіяв буквами-зерном.
Отож, дитино, поспішай
зібрати мудрий урожай.

Агроно́м — фахівець у
сільському господарстві.

урожа́й
? звуків,
? букв

> Постав наголос у словах загадки. Загадай загадку своїм друзям.

- 4** Прочитай слова. Запиши спочатку слова, у яких наголошений перший склад, потім — другий, далі — третій. Постав наголос у словах. Навчися правильно їх вимовляти.

Завда́ння, запита́ння, предме́т, прі́ятель, озна́-
ка, по́друга, старі́й, нові́й, украї́нський, вира́з-
ний, одина́дцять.

- 5** Обчисли математичні вирази. Запиши утворені числа словами. Постав наголос.

$$8+3=?$$

$$16-2=?$$

- 6** Запиши подані слова. Що вони означають? Постав наголос у словах.

Київ — Україна, Берлін — Німеччина, Лон-
дон — Англія, Париж — Франція, Прага — Чехія.

> Підкресли наголошені склади у словах.

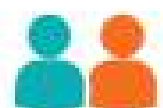
ЕКСПЕРИМЕНТУЮ З НАГОЛОСОМ У СЛОВАХ

Щоб запам'ятати наголос у слові, правильно проговори слово кілька разів.

порівнюю
пояснюю

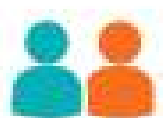
7

Змініть слова за зразком і запишіть.

Запам'ятайте, як наголошуються ці слова.

Ручка, нитка, ложка,
шапка, картка, стежка.

Зірка — зіркі́.

8

Змініть слова за зразком і прочитайте. Складіть і запишіть речення з двома словами (на вибір).

Ка́зка — немає ка́зки; цікаві казкі́.

Книжка, загадка, приказка.

9

Зміни слова за зразком і запиши їх.

Потренуйся у правильному вимовлянні пар слів.

Нова́, стара́, тонка́,
товста́, дзвінка́.

Низька́ — низькі́й.

Пограйте у гру «Добери слово».

голос

м'яч (який?)

футбо́льний

дерево

мале́нький

хустка

10 Прочитай прислів'я. Про кого так кажуть?

Воду **носіть** — рука болить,
кашу **варить** — рука болить,
а каша готова — і рука здорова.

Носіть —
но́сить,
варить —
ва́рить.

> Склади й запиши речення з другим словом кожної пари в рамці.

> Зроби висновок про роль наголосу у слові.

Добра людина хоче **добра** всім людям.

11 Запиши народні вислови. Постав наголос у виділених словах.

Дешева рибка, та **дорога** з неї юшка.

Тоді **дорога** успішна, коли розмова втішна.

Атлас — шовкова тканина.

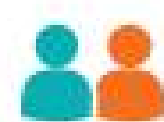
Атлас — збірник географічних карт.

Хвилинка спілкування

— У крамниці я придбала блискучу сукню з **атласу**.

— Із **атласу** чи **атласу**? Не розумію, хіба сукня з паперу?

12 Прочитайте. Запишіть речення першої або другої групи.

1. На стрункій **березі** шелестить листя. На **березі** річки ростуть верби.

2. Косарі поставили в ряд свої **коси**. **Коси**, **косо**, поки роси!

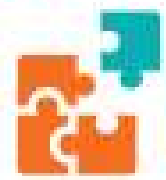
> Поставте наголос у виділених словах. Порівняйте їх і поясніть, що вони означають.

5

ПОДІЛ СЛІВ НА СКЛАДИ

НАВЧАЮСЯ ДІЛИТИ СЛОВА НА СКЛАДИ

1

Пригадайте, як слово ділять на склади. Розгляньте малюнок. Дайте відповідь на запитання.

буб

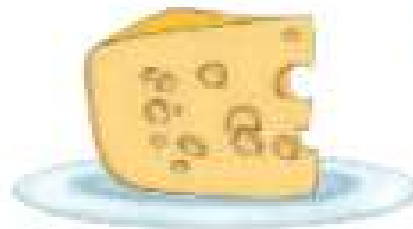
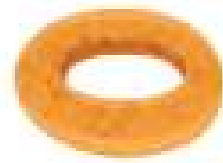
лик

сир

пи

рі

жок

Чому слова **бублик** і **пиріжок** можна поділити на склади, а слово **сир** — не можна?

У кожному **складі** обов'язково є **голосний звук**. Він утворює склад.

2

Пригадай, як можна визначити кількість складів у слові. Утвори й запиши слова, які «заховалися» в пазлах.

> Чи можна скласти із записаних слів правило про поділ слова на склади?

У слові стільки складів, скільки в ньому **голосних звуків**.

- 3** Додай до частин слів складі так, щоб утворилися слова. Запиши їх, поділяючи на складі.

кни +
газе +
журна +

словни +
каз +
лічил +

приказ +
+ слів'я
+ гадки

- 4** Утвори від односкладових слів двоскладові і трискладові, запиши за зразком. Поділи слова на склади.

Ліс, дуб, клен, гай.

Сад — садок — садочок.

Я — дослідник

Слово **бібліоте́ка** запозичене з іншої мови. Дізнайся, яким українським словом його можна замінити. Розкажи своїм друзям.

Я — дослідниця

книгосхо́вище

? звуків,
? букв,
? складів

- **5** Визначте кількість складів у словах, не поділяючи їх на склади. Доведіть свою думку.

Бібліотека, грамота, наука, мудрість.

- > У якому слові найменше складів? А в якому — найбільше?
- > Запишіть слова в такій послідовності: від найменшої кількості складів до найбільшої. Поділіть слова на склади.

- 6** Випиши з тексту виділені слова. Потренуйся їх правильно наголошувати. Назви кількість складів у цих словах.

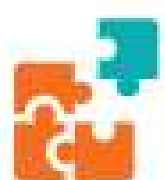
У бібліотеці дуже багато **книжо́к**. Серед них **за́вжди́** дуже важко знайти потрібну. Тоді тобі допоможе **ката́лог**.

6

ПЕРЕНОС СЛІВ ІЗ РЯДКА В РЯДОК

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

- 1** Пригадайте, як слово ділять на склади. Розгляньте малюнок. Як правильно перенести це слово з рядка в рядок? Знайдіть правильно перенесене слово.

о-лівець

олі-вець

олів-ець

Я — учителька

Прочитай правило про перенос слів із рядка в рядок і розкажи у класі.

Я — учитель

Слова переносять із рядка в рядок **складами**: кла-си, шко-ля-рі.

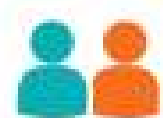
Односкладові слова **не** поділяють для переносу: рік, день.

- 2** Запиши слова — на́зви осінніх і зимових місяців. Поділи їх для переносу.

> Який зараз місяць? Як ти думаєш, чому його саме так назвали?

- 3** Прочитайте. Випишіть виділені слова. Поділіть їх для переносу.

Книжки — надійні друзі й добрі порадники кожної людини. Вони відкривають нам світ. Допомагають **уявити** минуле і зазирнути в майбутнє.

Склад, позначений однією буквою, не залишають у рядку і не переносять.

Поділ на склади

Порівняй!

Поділ для переносу

у-чень
у-че-ни-ця
у-чи-тель

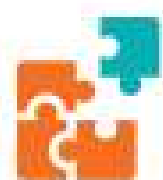
не переносимо
уче-ни-ця
учи-тель

- 4** Запиши імена людей. Поділи слова для переносу. Зверни увагу на імена, які не можна поділити для переносу. Поясни свою думку.

Ольга, Ігор, Тетяна, Олесь, Юлія, Петро, **Надія**.

> Виконай звуко-буквений аналіз виділеного слова.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА ЗІ ЗБІГОМ ПРИГОЛОСНИХ ЗВУКІВ

- 5** Прочитайте в рамках слова, поділені для переносу. Яку особливість ви помітили?

кни-жечка
книже-чка
книжеч-ка

ска-рбниця
скар-бниця
скарб-ниця

**збіг
приголосних**

Я — учителька

Прочитай правило
і розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові є слова зі збігом приголосних: книжечка, скар**б**ниця. Такі слова можна переносити по-різному.

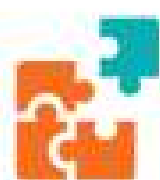

6 Прочитайте слова. Розкажіть, як можна різними способами переносити ці слова з рядка в рядок.

Сонце, сонечко, **сонячний**, хмарка, **хмаринка**, хмарний.

- Запишіть виділені слова, по-різному поділяючи їх для переносу.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА З Й, Ъ, ЙО, ЪО, ДЖ, ДЗ

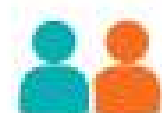
7 Прочитайте в рамках слова, поділені для переносу. Яку особливість ви помітили?

ліні**й**-ка
лі-ні**й**ка

дон**ь**-ка
до-н**ь**ка

Під час переносу слів букви **й** та **ь** залишай із попередньою буквою. Перенось так: **зай**-чик, **донь**-ка або до-**нь**ка.

8 Випишіть слова — **на́зви** птахів. Поділіть їх для переносу.

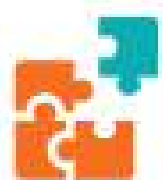
1. Над морем пролітає чайка. 2. Сойка може переймати звуки інших птахів. 3. У небі в'ється жайворонок. 4. Соловейко в темній гаї сонце зустрічає (*Тарас Шевченко*).

М'якість приголосного звука на письмі позначають знаком м'якшення (**ь**): тюльпан, місяць.

9 Запиши слова **пальці**, **пальчики**, **пальчатки**, поділяючи їх для переносу.

- 10** Прочитайте в рамці слова, поділені для переносу. Яку особливість ви помітили?

га-**й**ок
по-**ль**о-вий

Під час переносу слів буквосполучення **йо** та **ьо** не можна розривати. Перенось так: зна-**й**омий, ко-**ль**о-ри.

- 11** Утворіть і запишіть сполучення слів за зразком.

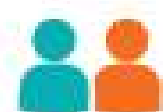
знайомий
районний
гайові
серйозна

квіти
розмова
конкурс
артист

Сер-йозна
розмова.

М'якість приголосного звука перед **о** позначають знаком м'якшення (**ь**):
коль**ь**оровий, намаль**ь**ований.

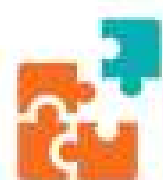
- 12** Прочитайте прислів'я. Випишіть виділені слова, уставляючи пропущені букви. Поділіть їх для переносу.

1. На язиці медок, а на думці л..**о**док. 2. Осінній ден..**о**к, як у комара носок. 3. Поганий той товариш, хто залишає ближн..**о**го в біді. 4. Не відкладай на завтра те, що можна зробити с..**о**годні.

- > Полічи і запиши кількість звуків, букв і складів у слові **сьогодні**.

Одне сьогодні краще двох завтра.

- 13** Прочитайте в рамці слова, поділені для переносу. Яку особливість ви помітили?

ВИХО-джу
ПО-дзвонив

Я — учителька

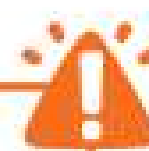
Пригадай, що тобі відомо про буквосполучення **дж**, **дз** і розкажи у класі.

Я — учитель

Дж і дз запам'ятай: одним звуком промовляй!

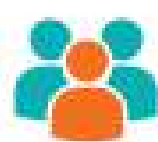

Звуки [дж], [дз], [дз'] позначають на письмі буквосполученнями **дж**, **дз**. Під час переносу слів буквосполучення **дж**, **дз** **розривати не можна**.

Перенось так: хо-джу, за-дзвенів.

- 14** Розкажи, що нового ти дізнався / дізналася про буквосполучення **дж**, **дз**.

- 15** Придумайте мелодію і проспівайте пісню.

Ходжу, ходжу по садочку,
по зеленім барвіночку.

Ходжу, ходжу та й думаю,
як на світі жити маю.

ходжу́
прихо́джу
перехо́джу
захо́джу

- Прочитайте слова в рамці. Запишіть їх і поділіть для переносу.

- 16** Прочитай вірш Оксани Криворучко. Випиши слова з буквосполученнями **дж, дз** і поділи їх для переносу.

Як задзвонить телефон,
у кожного свій рингтон:
в тата — джмеликом гуде,
у матусі — грає,
а у братика — дзвінку пісеньку співає.

Хвилинка спілкування

- Як правильно: **зателефонувати** чи **подзвонити**?
- Можна вживати обидва слова.
- А я думаю, що правильно **зателефонувати**.
Продовжте розмову.

- 17** Прочитай загадку Лесі Вознюк. Запиши слово-відгадку.

«Ми у лісі проживаєм,
дзвоном сонце зустрічаєм,
маєм гарні сині очка, називаємось ?».

- > Випиши слова з буквосполученням **дз**, поділяючи їх для переносу. Зазнач кількість звуків і букв у цих словах.

НАВЧАЮСЯ ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА З АПОСТРОФОМ

- 18** Добери й запиши три слова з апострофом.

- > Прочитай у рамці слово, поділене для переносу. Яку особливість ти помітив / помітила?

бур'-ян
бу-р'ян

- > Поділи для переносу записані тобою слова.

апостроф

Під час переносу слів **апостроф не відокремлюють** від попередньої букви.

- 19** Прочитай вірш Лесі Вознюк. Випиши й поділи для переносу слова з апострофом.

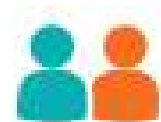
Дуже скромна і тендітна,
серед квітів непримітна.
Та якщо в руці пом'яти,
то умить впізнаєш м'яту.

м'ята

? звуків,

? букв,

? складів

- 20** Прочитайте уривок із вірша Надії Красоткіної. Випишіть слова з апострофом. Поділіть їх для переносу.

Здоров'я — найбільше багатство людини.
Про це має знати і кожна дитина.
Тому треба працю і спорт полюбити,
щоб враз не зів'яти, а довго прожити.

- > Як ви дбаєте про своє здоров'я? Складіть і запишіть речення про користь фізичних вправ для здоров'я людини.

- 21** Прочитай речення. Поясни написання виділених слів.

1. **Солов..ї** селяться у парках,
де **в..ють** свої гнізда й весело співа-
ють. 2. Ластівки носять у дзьобах
грудочки **м..якої** глини для гніз-
дечка. 3. У гніздечку вивелись
маленькі **голуб..ята**.

- > Запиши речення. Виділені слова поділи для переносу.
- > Побудуй звукові схеми слів **дзьоб** і **м'якої**.

7

АЛФАВІТ

НАВЧАЮСЯ НАЗИВАТИ БУКВИ ЗА АЛФАВІТОМ

- 1** Прочитай загадку Наталії Скороплот.
Назví слово-відгадку.

«**А** — з неї діти починають
Буквар читати з ранніх літ.
Екзамен перший свій складають,
Тож треба знать її як слід.
Коли вже вивчена вона, —
Авжеж, прислужиться сповна».

- 2** Переставте рядки так, щоб прочитати вірш.

Усі тут літери живуть
 Їх 33 — від **А** до **Я**.
 Це місто алфавітом звуть.
 щасливо й дружно, як сім'я.

абётка

алфáвiт

áзбука

Я — учителька

Назví всі 33 букви української абетки.

Я — учитель

Абётка (алфáвiт, áзбука) — сукупність букв
 у писемності якої-небудь мови, що розміщені
 в певній послідовності.

?

- 3** Прочитай народну усмішку. Дай повну
 письмову відповідь на запитання.

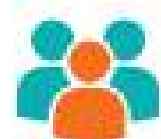
Учителька запитала:
 — Скільки букв у абетці?
 Діти відповіли:
 — Шість. **А**, **бе**, **е**, **те**, **ка**, **а**.

НАВЧАЮСЯ РОЗТАШОВУВАТИ СЛОВА ЗА АЛФАВІТОМ

Розташовуємо слова за **алфавітом** (абеткою),
або **в алфавітній** (абетковій) **послідовності**.

4 Запишіть **на́зви** країн Європи за алфавітом.

Україна
Німеччина
Австрія
Польща
Чехія
Словаччина
Франція

5 Запиши **на́зви** українських міст в алфавітній послідовності.
Постав наголос у словах. Де розшташоване місто, назву якого ти не записав / не записала?

Київ
Харків
Львів
Берлін
Одеса
Луцьк

6 Склади й запиши речення про улюблені букви в українській абетці.

НАВЧАЮСЯ КОРИСТУВАТИСЯ АЛФАВІТОМ

- 7** Відгадай загадку Миколи Вашуленка. Запиши слово-відгадку.

Довідник — відомий,
усім вам знайомий.
У кожну домівку,
у кожну родину
іду я порадником
доньці і сину.

Я — дослідник

Поміркуй, від якого
слова походить слово
довідник.

А слово **словник**?

Я — дослідниця

Слова у словнику розміщено **за абеткою**.
До уваги береться не тільки перша буква у
слові, а й усі наступні.

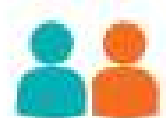
- 8** Які ти знаєш словники? Правильно поєднай і прочитай.

Тлумачний —
Орфографічний —
Перекладний —

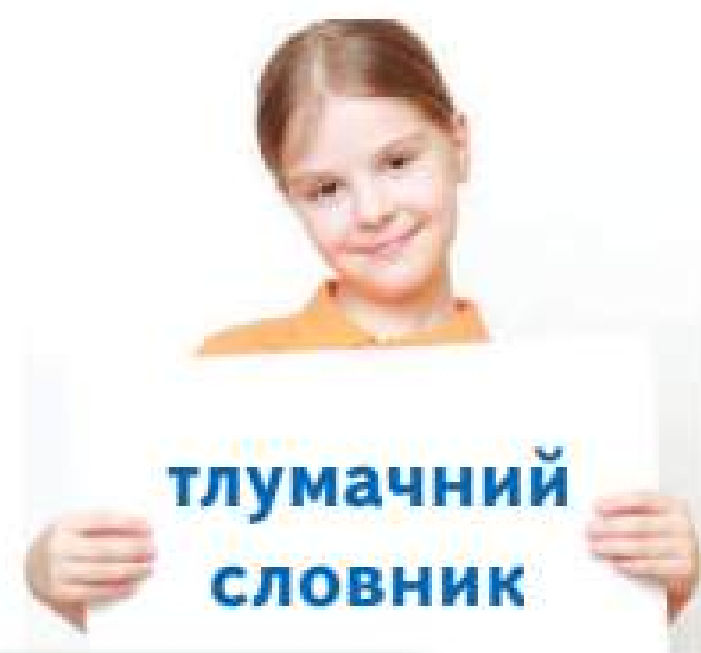

- словник, у якому по-
дано правопис слів.
- словник, у якому по-
дано слова якоїсь мови
з перекладом на іншу
мову.
- словник, у якому пояс-
нюють значення слів.

- > Запиши назви словників за алфавітом.
- > Які з них є в тебе вдома? А у класі?

9 Знайдіть у **тлумачному словнику** значення слів, поданих у рамках. Чим вони відрізняються? Яке з них у словнику записано першим, а яке — другим?

грівня грівна

а́дрес адрéса

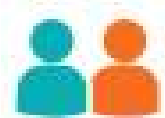

Хвилинка спілкування

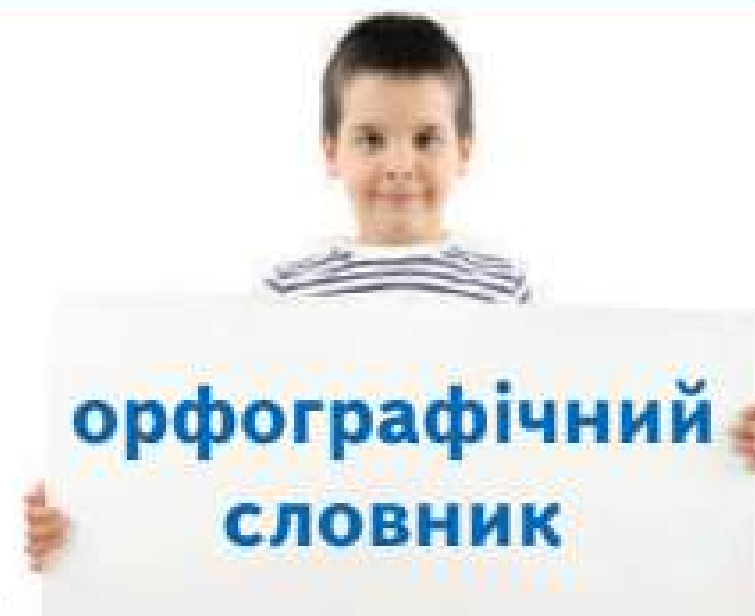
— Я написав лист татові на електронну пошту, а він чомусь не відповідає. Може, я адрес неправильно записав?

— А ти знаєш, що означають в українській мові слова **адреса** й **адрес**?

— Я думаю, що ці слова мають однакові значення. Продовжте розмову.

10 Випишіть з **орфографічного словника** по п'ять слів за алфавітом, які відповідають на питання **що?** і на питання **хто?**

> Усно складіть по одному реченню з дібраними словами (на вибір).

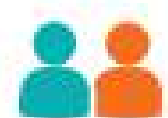
11 Прочитайте. Знайдіть в орфографічному словнику виділені слова й запишіть їх за абеткою.

1. Кожна культурна **людина** завжди викорис-
товує **словник**. 2. **Словник** — музей слів, у ньому
місце і для старого, і для нового слова знайдеться
(*З журналу*). 3. **Словник** — **всесвіт** в алфавітному
порядку (*А. Франс*).

Що таке **всесвіт**?
Де про це дізнатися?

Перевірй значення слова за **тлумачним словником**.

12 Прочитайте пам'ятку для учнів / учениць.

- 🐾 У словнику всі слова подано за алфавітом.
- 🐾 Словники допомагають нам правильно писати слова, визначати їх **значення**, пояснювати **походження** слів.
- 🐾 Словники розвивають **мовлення** людини.
- 🐾 Довідники — мовні скарбниці.

- > Знайдіть виділені слова в орфографічному словнику. Перевірте їх написання.
- > Запишіть виділені слова в абетковій послідовності. Поставте наголос.

Перевірй наголос у слові за **орфографічним словником**.

скарбни́ця

? звуків,

? букв,

? складів

Хвилинка спілкування

- У тебе слово **скарбни́ця** написано неправильно.
 - Чому? Від слова **краб** — **скрабни́ця**.
 - Це слово походить від слова **скарб**, а не від слова **краб**.
 - А що воно означає? Де про це дізнатися?
 - Звісно ж, в інтернеті!
- Продовжте розмову.

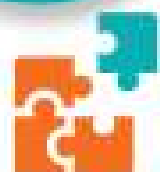

8

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

РОЗПІЗНАЮ БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

- 1** Прочитайте слова в рамках і знайдіть на малюнку відповідні зображення. Зробіть висновок і дайте відповідь на запитання.

мандрівники

наплічник

намет

туристи

рюкзак

шатро

Чи можна той самий предмет або те саме явище назвати різними словами?

- 2** Запиши приклади близьких за значенням слів.

Я — учителька

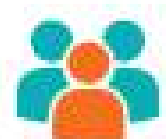
Прочитай про близькі за значенням слова й розкажи у класі.

Я — учитель

Різнi за звучанням слова можуть мати близькі значення: подорож, мандрівка.

3 Відгадайте народні загадки. Назвіть слова-відгадки. Вивчіть загадки й запишіть із пам'яті.

1. Зоря-зірниця, красна дівиця, по небу гуляла, плакала-ридала, місяць бачив — не підняв, сонце встало і забрало. 2. Плавала, купалася, сухенькою зосталася. 3. Горить, палає і втоми не знає.

> Випишіть із загадок близькі за значенням слова.

4 Згрупуй слова, близькі за значенням. Запиши їх за зразком.

смівливість
обрій
рішучість

небокрай
відвага
виднокруг

Вогнище,
полум'я,
багаття.

5 Відгадай загадку Марії Пономаренко. Запиши слово-відгадку.

В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст **пухнастий** має.
Їй на місці не сидиться,
а зовуть її ?.

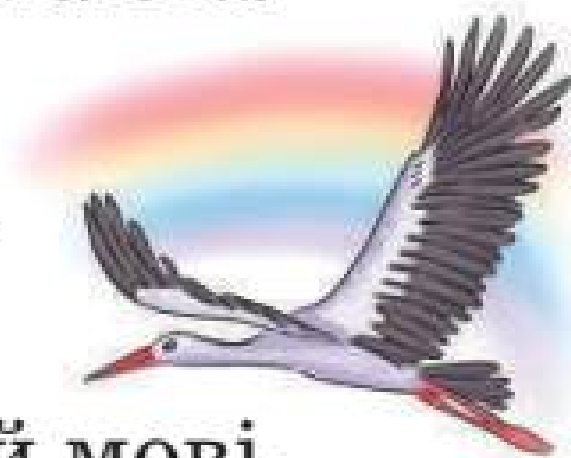

> Добери близькі за значенням слова до виділеного слова.

> Склади й запиши речення про цю тварину, використовуючи самостійно дібрані близькі за значенням слова.

6 Прочитай уривок із вірша Дмитра Білоуса. Випиши близькі за значенням слова.

«Які чудесні барви у нашій рідній мові,
які відтінки різні від Сейму аж по Сян!
У Києві говорять інакше, ніж у Львові, —
і черногуз, і бусол, лелека і боцян...»

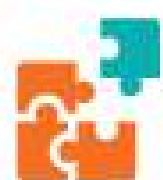

9

ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

РОЗПІЗНАЮ ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

1

Розгляньте малюнок. Запишіть парами слова. Яку особливість у значеннях слів ви помітили?

- 2 Запиши парами через риску свої приклади протилежних за значенням слів.

Я — учителька

Прочитай правило
й розкажи у класі.

Я — учитель

Слова можуть мати
протилежні значення:
високий — низький,
день — ніч,
голосно — тихо.

- 3 Відгадай загадку Григорія Храпача. Запиши відгадку. Добери протилежні за значенням слова до виділених слів.

Ой котилось коло,
коло-покотьоло.
Всіх ласкаво гріло,
цілий день світило.

А під **вечір** коло
дуже натомилось —
спати покотилось
ген за видноколо.

- 4** Пригадайте й назвіть заголовки казок зі словами з протилежним значенням. Допишіть назви казок і підкресліть протилежні за значенням слова. Скористайтесь довідкою.

«Правда і ?».

«Про бідного і ? братів».

«Про ? парубка і Марка багатого».

«Ситий ? не вірить».

«Про сумні і ? співанки».

Довідка

Багатого, кривда, веселі, бідного, голодному.

- 5** Додай пропущене слово, щоб прочитати початок казки Алли Свашенко.

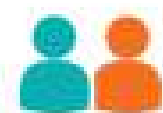
«Два брати жили у світі.

Був один з них працьовитий,
другий був ? дуже.

Слухай казку про них, друже!»

- > Спробуй скласти таку казку. Склади й запиши два речення з протилежними за значенням словами за малюнком.

- 6** Доберіть потрібні слова. Запишіть речення і підкресліть слова, протилежні за значенням.

Узимку надворі ? , а влітку — ? .

Ночі довгі, а дні ? — узимку.

Дні довгі, а ? короткі — ? .

- > Складіть і запишіть речення про пору року, яка зараз триває в Україні.

РОЗПОДІЛЯЮ СЛОВА НА ГРУПИ ЗА ЗНАЧЕННЯМ

7 Згрупуй близькі за значенням слова й запиши їх.

Великий, метикований, розумний, велетенський, дотепний, мудрий, гігантський, неосяжний, кмітливий, безмежний.

групу
доповнюю

Метикований — кмітливий, досвідчений.

8 Знайди слова з протилежним значенням і запиши їх за зразком.

Добро, темрява, радість, ненависть, зло, друг, смуток, любов, світло.

- > Назви «зайве» слово. Добери й запиши до нього близькі за значенням слова.

День — ніч.

радість
? звуків,
? букв,
? складів

Пограйте у гру «Добери слово».

бігти

реготати

веселитися

іти

міркувати

розмовляти

сміятися

подружитися

 9 Згрупуйте слова за значенням і запишіть їх за зразком.

Українець, швець, канадець, артист, юрист, австралієць, китаєць, швачка, японець, журналіст, айтівець, волонтер.

Назви людей за місцем
проживання
Албанець

Назви людей
за професією
Учитель

- > Поясніть значення слів — назв професій, скориставшись тлумачним словником.

Шва́чка — кравчиня, майстриня, яка шиє одяг.
Швець — чоботар, майстер, який шиє і лагодить взуття.

- > Додайте свої слова — назви професій. Запишіть їх.

футболістка

футболіст

баскетбол

волейбол

Пограйте у гру «Спорт».

гімнастика

теніс

хокей

гандбол

10 Доповни групу слів — назв видів спорту власними прикладами й запиши їх.

- > Склади речення за малюнком і запиши його.

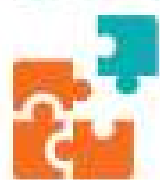

10

СЛОВА ІЗ ПРЯМИМ І ПЕРЕНОСНИМ ЗНАЧЕННЯМ

РОЗРІЗНЯЮ ПРЯМЕ Й ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

- 1** Розгляньте малюнки. Поміркуйте, як пояснити, чим різняться значення слова **золота** у сполученнях слів **золота осінь** — **золота прикраса**.

Я — дослідник

Чим різняться значення:
золота прикраса, золота осінь?

Я — дослідниця

У сполученні слів **золота прикраса** слово **золота** вжито у прямому значенні — «прикраса із золота», а у сполученні слів **золота осінь** слово **золота** вжито в переносному значенні — «за кольором листя подібна до золота».

Слова можуть уживатися у **прямому й переносному значеннях**.

- 2** Запиши приклади слів у прямому й переносному значенні за зразком.

Дитина сміється — сонце сміється.

Послухай вірш Ліни Костенко.

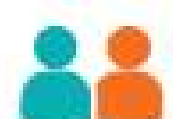
vse.ee/cjac

- 3** Розкажи, що робила осінь. Про що попросило листя в осені? У якому значенні вжито такі слова?

4 Прочитайте. Випишіть слова, ужиті в переносному значенні.

1. Золоте листя завітало всі вулиці й парки (Оксана Іваненко). 2. Ішла осінь чорноброва (Тамара Коломієць). 3. Осінь пензлика взяла, малювати почала (Марія Пономаренко). 4. Водить осінь хороводи під мелодію дощів (Анатолій Качан).

5 Прочитайте сполучення слів у лівій і правій рамках. Порівняйте значення виділених слів у кожному рядку. Назвіть слова, ужиті в переносному значенні.

солодкий цукор
глибока криниця
м'яка тканина
сяє сонце
ллється вода

солодкий сон
глибока думка
м'який характер
сяє обличчя
ллється музика

6 Запиши. Підкресли слова, ужиті в переносному значенні.

Прийшла до беріз осінь. Принесла їм золотисті стрічки. Вплела їх берізка у зелені коси.

Вийшло із-за хмар сонце. Подивилося воно на берези і не впізнало їх: у зелених косах — золотисті стрічки. Сміється сонечко, а берези сумують... (Василь Сухомлинський).

> Чому берези сумували? Дай повну письмову відповідь.

7 Випиши сполучення слів, у яких слова вживаються у прямому й переносному значеннях. Поясни значення слів.

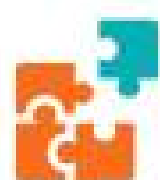
У кришталевій воді сонце купається.
Кришталева люстра прикрашає музей.

11

БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

ПОЯСНЮЮ ЗНАЧЕННЯ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ

1

Чи може слово мати кілька значень? Розкажіть за схемою.

Слово може мати одне значення — тоді слово **однозначне**, і в слова може бути кілька значень — тоді слово **багатозначне**.

Перегляньте відео про однозначні та багатозначні слова. Як подають багатозначні слова у тлумачному словнику?

2

Доберіть і запишіть приклади однозначних та багатозначних слів. Користуйтеся тлумачним словником української мови.

- **3** Пригадайте значення слова **слово**. Поясніть, що означають подані сполучення слів, користуючись довідкою. Складіть і запишіть із ними речення.

Слово згоди, давати слово, вірити на слово, майстер слова, дотримати слова.

Довідка

Обіцянка виконати що-небудь; обіцяти; вірити словам без підтвердження; видатний письменник; виконувати обіцяне.

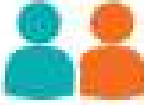
- **4** Прочитай. Як ти розумієш вислів Ірини Вільде?

Слова — це кольорові камінці. Мало їх назбирати — треба навчитися з них узори викладати.

> Поясни значення слова **узор**, скориставшись словником.

Узо́р, візеру́нок — малюнок, що становить певне поєднання ліній, фігур, кольорів та їх відтінків.

- **5** Відгадайте загадку Алли Свашенко. Поясніть значення слова-відгадки. Виділені слова знайдіть у словнику.

Тэ́зки ми: мій друг і я,
відгада́й: хто він, хто я?
Схожий він на апельсин
і на небі лиш один.
Нас же в батька —
кі́лькана́дцять,
я й брати — всього дванадцять.

- **6** Пригадайте прислів'я про Місяць — небесне світило. Запишіть одне прислів'я.

Рік у рік, з року в рік — щороку.

НАВЧАЮСЯ ДОРЕЧНО ВЖИВАТИ СЛОВА В МОВЛЕННІ

7 Розглянь малюнки. Дай усні відповіді на запитання.

Чи вмієш ти **грати** в шахи?

Чи любиш ти **гратися**?

8 Складіть і запишіть речення зі словом **грати**, уживаючи його в різних значеннях.

- 🐾 Виконувати що-небудь на музичному інструменті (про людину).
- 🐾 Брати участь у якій-небудь грі.
- 🐾 Поводитися з яким-небудь предметом, як з іграшкою, забавлятися.

Хвилинка спілкування

- Як правильно говорити: **грати на вулиці** чи **гратися на вулиці**?
- Я думаю, що **гратися на вулиці**.
- А як сказати: **грати** чи **гратися в комп'ютерні ігри**?

Грати першу скрипку — бути найголовнішим у якійсь справі.

Грати в мовчάνку — ухилятися від розмови.

Грати з вогнем — брати участь у небезпечній грі.

Я — дослідник

Як утворилося переносне значення слова **срібна**?

Я — дослідниця

Кришталева зимонька
в **срібній** кожушанці
завітала до нас в гості
вже сьогодні вранці.
Микола Вашуленко

9 Згрупуй і запиши сполучення слів.

Срібний голос, срібне джерельце, срібна медаль,
срібний місяць, срібна річка, срібна монета.

> Склади й запиши речення зі сполученням слів **срібний голос**.

 10 Доберіть протилежні за значенням сполучення слів за зразком. За потреби користуйтеся словами з довідки.

Свіжий батон, свіже повітря, свіжий погляд,
свіжі новини, свіжий букет, свіжі сліди.

Свіжий батон —
черствий батон.

Довідка

Учорашні, черствий, зів'ялий, давні, тепле, утомлений.

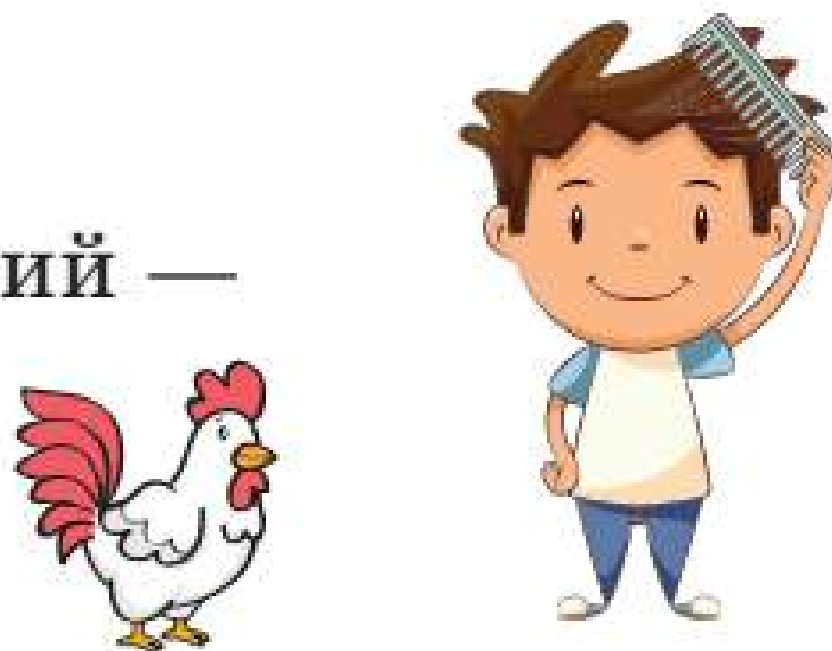
> Запишіть утворені сполучення слів.

11 Прочитай вірш Грицька Бойка. Скільки значень має слово **гребінець**?

Носить півник-співунець
на голівці гребінець.

Гребінцем тим — знає кожний —
причесатися не можна.

А у мене, а у мене
є гребіночка зелена!

 > Склади й запиши речення, уживаючи слово **гребінець** у різних значеннях.

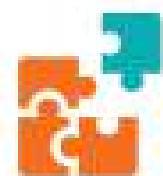

12

ЧАСТИНИ МОВИ

СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ (ІМЕННИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

- 1** Розгляньте малюнок. Назвіть предмети, зображені художником. Які питання ви ставили до слів — назв предметів? Чи можете ви дати відповідь на запитання?

Хто?

Що?

Які слова дають предметам імена (називають предмети)?

Я —учителька

Прочитай правило
і розкажи у класі.

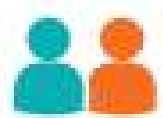
Я —учитель

В українській мові є слова — **на́зви предметів**, які відповідають на питання **хто? що?** Це **іме́нники**.

- 2** Добери і запиши по три іменники, які відповідають на питання **хто? що?**

- 3** Прочитайте вірш Володимира Верховеня. Випишіть виділені слова — на́зви предметів за абеткою. На які питання вони відповідають?

Іменник любить називати завжди на ймення кожну річ: земля, країна, сонце, мати, печаль і радість, день і ніч.

- > Слова **печаль** — **радість**, **день** — **ніч** близькі за значенням чи протилежні? Поясніть значення виділених слів.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **іменник**.

Я — дослідниця

— Хто ти? Що?
Твоє ім'я?

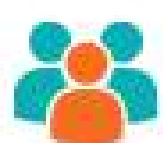
— Іменна́ моя сім'я.
Знаємо всіх поіме́нно,
а зовуть сім'ю — **іменник**.

- 4** Вивчи вірш Павла Грабовського і запиши його з пам'яті.

Хмара небо криє.
Сонечко не блисне.
Вітер вовком виє.
Дощ потоком висне.

- > Підкресли слова — на́зви предметів.

- 5** Запишіть прислів'я і приказки, доповнюючи словами — назвами предметів із довідки. Поясніть їх зміст.

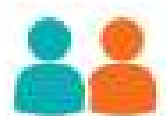
Блисне сонце і в наше **?**.
Сонце блищить, а **?** тріщить.
Сонце низько, **?** близько.

Довідка

Мороз, віконце, вечір.

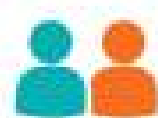
НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ІМЕННИКИ

6 Розгляньте малюнки. Назвіть вироби з тіста і запишіть їх назви. Поставте питання до слів.

> Розкажіть, що печуть, а що — варять.

7 Назвіть професії людей, які виготовляють кулінарні вироби. На які питання відповідають дібрані слова — назви професій? Запишіть їх.

Куліна́р — кúхар, фахівець із приготування їжі.

Конди́тер — майстер, що виготовляє конди́терські вироби.

> Які страви люблять готувати у вас удома? Запишіть назви страв.

Перегляньте відео про народних майстрів. Назвіть професії, які ви запам'ятали. Як називають вироби, які виготовляють майстри?

Кожен майстер свою роботу хвалить.

- 8** Допиши слова — на́зви тварин за малюнками. Про кого так говорять? На які питання відповідають слова — назви тварин?

Хитрий, як ?
Полохливий, як ?
Вайлуватий, як ?
Ледачий, як ?
Мудрий, як ?
Колючий, як ?
Голодний, як ?

- > Розкажи про тварину, яка тобі подобається. Запиши одне речення про неї.

- 9** Прочитай уривок із вірша Миколи Сингаївського, доповнюючи словами з довідки. Запиши їх. На які питання відповідають слова — на́зви предметів?

«Фарби я взяв —
намалював:
дятлові — ? ,
ластівці — ? ,
рибам — ? ,
для всіх — моє ? .

Довідка _____

Озерце, небо, серце, ліс.

- > Уяви себе художником / художницею. Що намалюєш ти? Для кого? Розкажи.

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ **ХТО?** **ЩО?**

хто? що?

Слова — **на́зви людей**
і **тварин** відповідають
на питання **хто?**

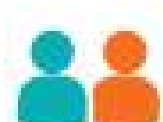
Слова — **на́зви інших**
предметів відповіда-
ють на питання **що?**

Я — учителька

Прочитай правило
й розкажи у класі.

Я — учитель

10 Прочитайте прислів'я і поясніть їх зміст.

1. У дружбі сила. 2. Справжні друзі пізнають-
ся в біді. 3. Людина без друзів, ніби земля без
дощу. 4. Коли дружба прийшла — буде більше у
світі тепла. 5. Скажи мені, хто твій друг, і я скажу
тобі, хто ти. 6. Дружба та братство — найбільше
багатство.

- > На які питання відповідають виділені слова? Запишіть їх
у дві групи.

Друга шукай, а знайдеш — тримай.

11

Допиши речення, відповідаючи на запитання.

Хто ти?

У школі я — ? .

В автобусі я — ? .

У бібліотеці я — ? .

У крамниці я — ? .

У театрі я — ? .

Для мами й тата я — ? .

Для дідуся й бабусі я — ? .

Для брата й сестри я — ? .

> На які питання відповідають додані слова — на́зви людей?

12 Запиши назву професії, пов'язану з кожною групою слів.

Магазин, вітрина, товари, каса, продукти, чек.
Майстерня, мольберт, фарби, пензлик, палітра.

> На яке питання відповідають слова — на́зви професій?

Мольбе́рт — підставка, на якій художник устновлює полотно, картон або папір для малювання.
Палі́тра — дощечка, на якій художник змішує фарби.

13 Прочитай слова в рамках і добери до них відповідні зображення музичних інструментів. Хто на чому грає? Запиши за зразком.

гітаристка

хто? що?
Кобзар — кобза.

бандуристка

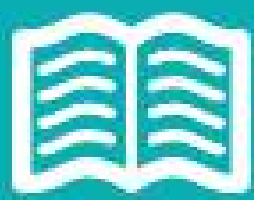
барабанщик

скрипаль

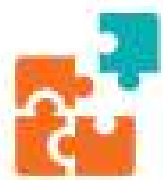
> Склади й запиши речення з однією парою слів (на вибір).

13

ЗАГАЛЬНІ І ВЛАСНІ НАЗВИ

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ Є ЗАГАЛЬНИМИ І
ВЛАСНИМИ НАЗВАМИ

1

Розгляньте малюнок. Яку країну зображено?
Як ви напишете її назву?

- > Як називають громадян цієї країни? Як ви напишете ці слова?
- > Дайте імена дітям на малюнку. Як ви їх запишете?
- > Як можна назвати дітей, які навчаються у школі? Як ви запишете ці назви?

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі. Додай свої приклади.

Я — учитель

В українській мові є слова — **загальні** назви, які пишуть із малої літери (наприклад, **киянин, киянка**), і є слова — **власні** назви, які пишуть із великої літери (наприклад, **Київ, Олена, Іван**).

2 Хто де живе? Запишіть за зразком.

чехи
румун
угорці
французи

німці
англійці
італійці
іспанці

У Польщі —
поляки.

Довідка

Франція, Англія, Румунія, Італія, Угорщина, Іспанія, Німеччина, Чехія.

- > Назвіть слова, які є власними назвами. Як їх пишуть?
- > А які слова є загальними назвами? Як їх пишуть?

3 Прочитай *на́зви* міст та їх мешканців. Постав до слів питання і запиши у дві групи.

Київ — киянин, Харків — харків'янин,
Суми — сумчанин, Донецьк — донеччанин,
Львів — львів'янин.

- > Як називають мешканок цих міст?
Запиши за зразком.
- > Поясни, які зі слів є загальними назвами, а які — власними.

Киянин —
киянка.

4 Прочитай. Назви́ слова — загальні *на́зви*. Випиши слова — власні *на́зви*. Як їх пишуть?

Володимирська гірка — у місті Киє́ві. На ній стоїть пам'ятник князю Володимиру.

Княжа гора — у місті Льво́ві. На ній князь Данило Га́лицький збудував за́мок. Сучасна назва гори — Високий За́мок.

Тарасова гора — у місті Ка́неві. На ній споруджено пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку.

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ВЕЛИКУ БУКВУ У ВЛАСНИХ НАЗВАХ

 5 Випишіть слова — власні на́зви. Поясніть їх правопис.

В Україні є багато річок. Найбільші з них — Дніпро, При́п'ять, Десна, Дністе́р, Тиса, Сі́верський Донець, Південний Буг.

Я — дослідник

Яку річку в Україні колись називали **Борисфе́ном**, а в народних піснях і легендах — **Славу́тичем**?

Я — дослідниця

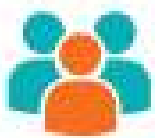
 6 Склади й запиши речення про річку у вашій місцевості.

Перегляньте портрети видатних українців. Назвіть їх, користуючись довідкою.

Довідка

Тарас Шевченко, Богдан Хмельницький, Іван Франко, Петро Сагайдачний, Леся Українка, Іван Мазепа.

 7 До загальних назв доберіть власні на́зви з довідки. Запишіть їх і поясніть написання.

Гетьмани: ?

Письменники: ?

 > Складіть і запишіть речення з одним сполученням слів (на вибір).

8 На які дві групи можна розподілити подані слова? Прочитай слова. Як називають слова першої групи? А другої?

Ім'я, Дмитренко, прізвище, Петрівна, по батькові, Марія.

> Додай свої слова до обох груп слів. Запиши їх і поясни написання слів.

9 Назви́ й запиши по батькові від імені **Дмитро**.

Дарина ?
Олексій ?

тато Дмитро

10 Назвіть людей різних професій, які працюють у вашій школі. Згадайте їхні імена і по батькові. Запишіть за зразком.

Бібліотекарка — Софія Миколаївна.

11 Склади й запиши речення про свою першу вчительку / свого першого вчителя.

12 Уяви, що ти будуєш дім. Розкажи, хто буде жити у твоєму будинку. Запиши слова — на́зви людей, із якими ти хотів би / хотіла б там жити, за зразком.

Дідусь — Іваненко Іван Іванович

Бабуся, мама, тато, сестра, брат...

➤ Поясни, які зі слів є власними назвами, а які — загальними. Як їх пишуть?

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ІМЕНА, ПО БАТЬКОВІ, ПРИЗВИЩА

Імена, по батькові та прізвища людей пиши з **великої букви**.

13 Запиши власне ім'я, по батькові та прізвище.

пишу
правильно

14 Розглянь зображення. Запиши три речення про видатних українців. Поясни вживання великої букви у словах.

Леся
Українка

Микола
Лисенко

Катерина
Білокур

поетеса

композитор

художниця

15 Доповни речення словами з довідки і запиши їх.

1. Першим в Україні полетів у космос ? Леонід Каденюк. 2. Багато віршів для дітей написала ? Ганна Чубач. 3. Державний Гімн України співають під музику, яку написав ? Михайло Вербицький. 4. У музичному конкурсі Європи перемогла ? Джамала.

Довідка

Поетеса, композитор, космонавт, співачка.

> Поясни вживання великої букви у словах.

16 Відгадай загадку й запиши відгадку: ім'я, по батькові.

Як звуть батька?

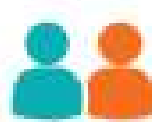

Дід
Петро Антонович

Онука
Інна Сергіївна

- > Склади й запиши подібну загадку. Прочитай її вголос.
- > Поясни написання власних назв.

17 Випишіть імена і прізвища дітей. Поясніть уживання великої букви у словах.

Сьогодні у класі чергують Романко Довгий і Марійка Шпак. А завтра будуть чергувати Юрко Коваль і Галинка Петренко. У нашому класі завжди прибрано. За чистотою стежать не тільки чергові, а й увесь клас.

- > Як утворилися згадані в тексті прізвища? Назви подібні прізвища однокласників / однокласниць.
- > Що означає слово **клас** у першому й останньому реченнях? А яке ще значення цього слова тобі відоме?

Чисто не там, де прибирають, а там, де не сміять.

Я — дослідник

Про гостинець кажуть **ми-колайчик**. Чому це слово написано з малої букви? Як воно утворилося?

Я — дослідниця

Святий Миколай
ішов, поспішав.
Чи всім подарунки
під подушку клав?
Микола Вашуленко

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ КЛИЧКИ ТВАРИН

Клички тварин пиши
з **великої букви**.

пишу
правильно

18 Прочитай. Яка казка так починається? Запиши назву казки.

Жив собі дід Андрушка, а в нього була баба Марушка, в баби — дочка Мінка, а в дочки — собачка Фінка, а в собачки — товаришка киця Варварка, а в киці — вихованка мишка Сіроманка.

- > Запиши спочатку **на́зви** людей та їхні імена, а потім — **на́зви** тварин і їхні клички. Поясни написання слів.
- > Які **на́зви** власні, а які — загальні?

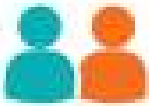
Я — дослідник

Дізнайся про кличку найвідомішого собаки — помічника наших героїв.

Я — дослідниця

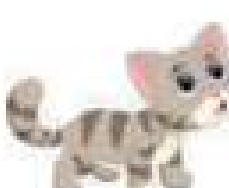
19 Склади й запиши речення про песика-героя.

 20 Прочитайте, замінюючи малюнки словами — назвами тварин та їхніми кличками.

На нашій фермі найкраща ? .

На кінних змаганнях першим прийшов ? .

У шкільному куточку природи живе ? .

У Маринки вдома є ? та ? .

Довідка

Каштан, Дружок, Пушок, Веселка, Чалапко.

> Запишіть утворені речення. Поясніть написання слів.

21 Випиши імена людей та клички тварин. Поясни правопис.

У Михайлика є собачка Дунай. А прозвав його Дунаєм дядько Степан. Зайшов він якось до Михайликового батька. А цуценя — до нього.

— І як же його звуть, Михайле?

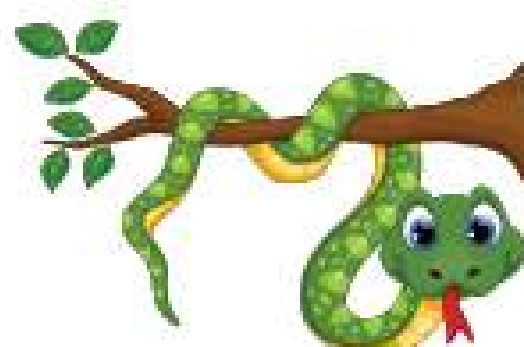
— Ще ніяк. Може, Дружок?

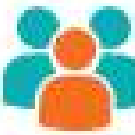
— Е ні! Не годиться! У селі повно Дружків та Пушків. Давай назвемо собача́ Дунаєм.

Ця кличка сподобалася Михайликові. І щеня́ на неї зразу відгукнулося (*М. Вашуленко*).

 > Знайди в тексті близькі за значенням слова до іменника **цуценя**. Запиши їх.

22 Пофантазуйте й розкажіть, який мультфільм можна зняти про цих тваринок.

 > Позмагайтеся, хто дасть тваринкам найцікавіші клички. Запишіть їх.

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ НАЗВИ КРАЇН, МІСТ, СІЛ, ВУЛИЦЬ, РІЧОК, ГІР

На́зви країн, міст, сіл, вулиць, річок, гір пиши з **великої букви**.

пишу
правильно

- 23** Добери й запиши назви п'яти країн, які ти хотів би / хотіла б відвідати.
- 24** Випиши на́зви сіл. Додай назву свого села або села, у якому живуть твої родичі. Поясни правопис слів.

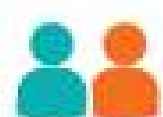
Які гарні на́зви мають українські села! Кали́нівка і Вербі́вка, Яблуне́ве і Вишеньки, Весели́нівка і Хлібодари́вка. Є села Приві́тне і Щасли́ве, є село Тепле. Приємно, мабуть, жити в таких селах!

- 25** Прочитай народну усмішку. Як допомогти дитині?

— Чого ти плачеш, хлопчику?
— Я загубився.
— А чий ти?
— Татків.
— А на якій вулиці ти живеш?
— На нашій.

- > Назви́ й запиши свою адресу: на́зву свого міста (села), вулиці, номер будинку і квартири.

- 26** Додайте потрібні на́зви й запишіть речення.

Наше місто (село) називається ? .

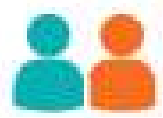
Центральна вулиця — ? .

Наша школа розташована на вулиці ? .

Поблизу протікає річка ? .

Найближче місто (село) — ? .

- > Поясніть уживання великої букви в доданих словах.

27

Розгляньте зображення поштового конверта. Складіть розповідь про хлопчика **Сашка** і дівчинку **Наталочку** за адресами проживання. Поясніть уживання великої букви у словах.

Адреса відправника, індекс

Волинець Наталя Тригорівна

вул. Лисенка, буд. 8, с. Глибоке,

Броварський район,

Київська область,

Україна 08350

Адреса одержувача, індекс

Луценко Олександр Петрович

вул. Бринського, буд. 5, кв. 10,

м. Луцьк,

Волинська область,

Україна

4	3	0	1	8
---	---	---	---	---

28

Запиши речення. Підкресли назви річок. Як їх пишуть?

Місто Черні́гів стоїть на березі річки Десна́.
Місто Полта́ва — на березі річки Во́рскла. Київ
розкинувся на обох берегах Дніпра.

? ніпро

? есна

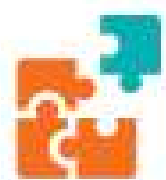
? орскла

14

ЗМІНЮВАННЯ СЛІВ — НАЗВ ПРЕДМЕТІВ

НАВЧАЮСЯ ЗМІНЮВАТИ СЛОВА —
НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

1

Розгляньте малюнок. Доберіть до назв предметів відповідні зображення. Дайте відповідь на запитання. Який висновок ви зробили?

білка

дівчинка

хлопчик

дерево

діти

дерева

лосі

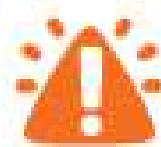
шапки

Які слова називають один предмет, а які — багато?

Я — учителька

Прочитай правило
й розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові слова можуть називати **один** предмет (тварина, рослина) або **багато** предметів (тварини, рослини).

2

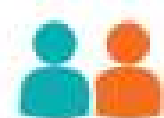
Склади речення з поданих слів і запиши за зразком.

Ведмідь, вовк, лисиця — це звірі.

Окунь, риби, карась, щука, це.

Ящірка, вуж, плазуни, це, гадюка.

Бджола, це, джміль, комахи, метелик.

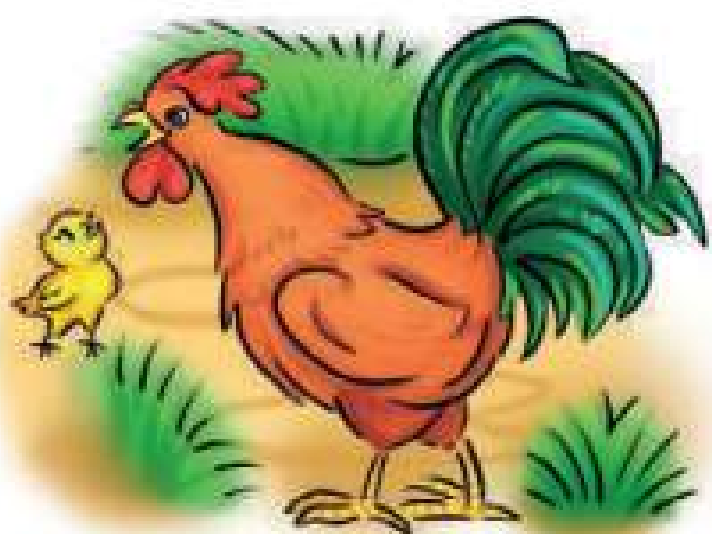

3 Випишіть із лічилки Тамари Коломієць слова — на́зви предметів за групами.

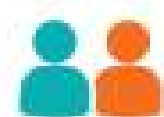
Біжить півень із причілку:
і наспівує лічилку:
— Раз-два — курчата.
Три-чотири — зайчата.
П'ять-шість — гусаки.
Сім-вісім — їжаки.
Дев'ять-десять — йде лисиця.
Нам ховатись, їй жмуритись.

Один: ?

Багато: ?

Причілок — бічна стіна будинку.

4 Змініть слова — на́зви птахів за зразком і запишіть утворені речення.

Дрізд — дрозді.

Найкращі співаки у нас: у гаю — соловей, у полі — жайворонок, у лісі — дрізд. Вище від усіх літає орел. Швидше за всіх — ластівка.

5 Запиши на́зви кількох предметів за зразком. Усно постав питання до слів.

один

Заєць — зайчиха — зайченя.

багато

Зайці — зайчихи — зайченята.

Кіт — кішка — кошеня.

Лев — левиця — левеня.

Тигр — тигриця — тигреня.

НАВЧАЮСЯ ЗМІНЮВАТИ СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

- 6** Випишіть слова — на́зви грибів у стовпчик. Змініть їх за зразком і запишіть.

багато — один

Маслюки — маслюк.

Різнокольорові сиріїжки — білі ніжки розбіглися по лісу, немов граються в піжмурки. Лисички усміхаються їм жовтуватими личками. Нерозлучні опеньки вихваляються своєю великою родиною. Гордовито поглядають на своїх друзів модно вбрані боровики (М. Вашуленко).

- Як описано гриби в тексті? Які з них зобразив художник?

- 7** Прочитай. Випиши слова — на́зви дерев. Зміни їх за зразком.

Берези — береза.

Вибліскують на сонці стрункі тополі. Ніби в мідних п'янцирах стоять дуби. Вражають своїм убранням берези. Милуються своєю красою клени.

- ➤ Які дерева ти бачиш за вікном школи, твого будинку? Який вигляд вони мають цієї пори року? Розкажи.

- 8** Прочитай текст на с. 63. Усно постав до нього кілька запитань. Озвуч одне запитання вголос.

Електрика освітлює житлові будинки, школи, лікарні. За її допомогою рухаються трамваї, тролейбуси, поїзди, працюють заводи, фабрики.

Бережи електроенергію! Умикай електроприлади тільки за потреби. Обов'язково своєчасно вимикай їх.

- Зміни виділені слова — назви предметів за зразком і запиши їх.

Будинки — будинок.

Хвилинка спілкування

— Я так чекаю початку зимових канікул! Ми поїдемо в Карпати. Будемо там святкувати, співати колядок, кататися на лижах, сноубордах.

— А я планую на канікулах побувати на виставах у трьох театрах разом із сестричкою і братиком. Продовжте розмову.

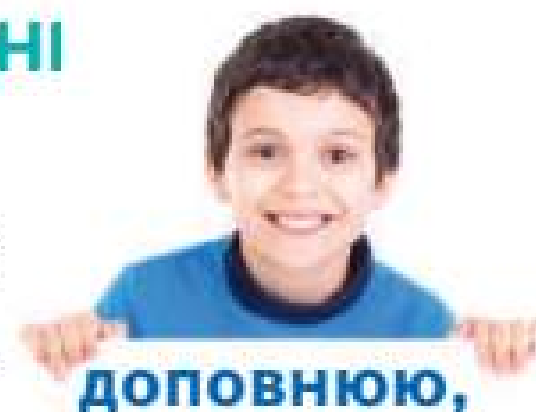

9 Розкажи за малюнками про зимові розваги дітей.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ В МОВЛЕННІ

- **10** Додайте слова — назви предметів із довідки і запишіть їх. Поясніть свій вибір.

відчиняти ?
розгортати ?
відкривати ?

зачиняти ?
згортати ?
закривати ?

Довідка

Вікно, блокнот, магазин, підручник, зошит, двері.

- **11** Дайте дітям імена і прочитайте малюнковий текст. Запишіть його.

У музичній школі діти навчаються грати на різних музичних інструментах.

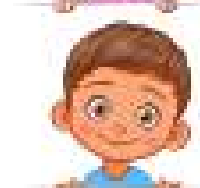
Грає на

навчається гри на

захоплюється грою на

вже трішки вміє грати на

- > Поміркуйте і скажіть, ким діти хочуть стати в майбутньому. Складіть і запишіть речення про когось із них за зразком.

Ліна стане скрипалькою.

- > Хто з вас грає на музичних інструментах? Розкажіть.

- 12** Уявіть себе ведучими телепередачі для дітей. Розкажіть, як можна допомагати тваринам узимку. Складіть і запишіть два речення, уживаючи слова — назви тварин. Прочитайте свої речення для всього класу.

 13 Уважно розглянь малюнок. Де хто на малюнку?

Надійка не найвища, але вона вища за Софійку і Соломійку. А Матвійко одного зросту із Соломійкою. Знайди Данилка, Матвійка, Надійку, Софійку та Соломійку.

- > Склади й запиши одне речення, уживши імена всіх цих дітей. Поясни написання слів.

14 Випиши з уривка вірша Володимира Лучука *на́зви* річок за абеткою. Поясни написання слів.

«Буйні води котить *Ті́са*,
річка *Черемо́ш* іскриться.
Як волошка, голубий
у *Дністе́р* впадає *Стрий*».

КО́ТИТЬ
? звуків,
? букв,
? складів

 15 Прочитай вітальну листівку. Склади й запиши вітання своїм друзям до свят за зразком. Використовуй слова — *на́зви* предметів (іменники). Напиши текст на окремому аркуші, красиво оформи листівку.

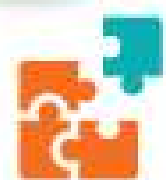

15

СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ (ПРИКМЕТНИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА —
НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ

1 Розгляньте малюнок. На які питання відповідають в рамках слова? Що ще можна називати такими словами?

оранжевий

жовтий

червоний

зелений

блакитний

фіолетовий

синій

2 Добери й запиши п'ять прикметників, які є назвами відтінків кольорів.

Я — учителька

Прочитай правило
й розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові є слова — назви ознак предметів. Вони відповідають на питання **який? яка? яке? які?** Це **прикметники**.

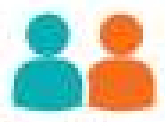
Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від
якого слова походить
слово **прикметник**.

Я — дослідниця

Прикметник дасть
іменнику-предмету
якусь його ознаку
чи прикмету.

Дмитро Білоус

- 3** Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької. Випишіть слова — назви ознак предметів за зразком. На які питання вони відповідають?

Ласкава, люба, рідна земля.

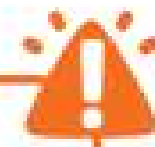
Земля — ласкава, люба, рідна,
а сонце — щире, золоте,
а небо — лагідне й погідне,
життя — прекрасне, дороге.

- > Додайте свої слова про рідну землю. Запишіть їх.

Прикметники допомагають складати
й відгадувати загадки.

- 4** Прочитай загадку Аліси Шевцової. Запиши відгадку.

М'якенька, пухнаста, наче плюшева іграшка,
у білих панчішках тихенько зайшла.

Умилася лапкою, пишним хвостиком вкрилася
і на батареї заснула вона.

- > Випиши слова — назви ознак предметів.

- 5** Запиши, уставляючи слова з довідки. Усно постав питання до слів — назв ознак предметів.

Гомінкі, веселі, кришталеві — ? .

Чисте, свіже, прозоре — ? .

Чудова, тепла, сонячна — ? .

Холодний, північний, пронизливий — ? .

Довідка —

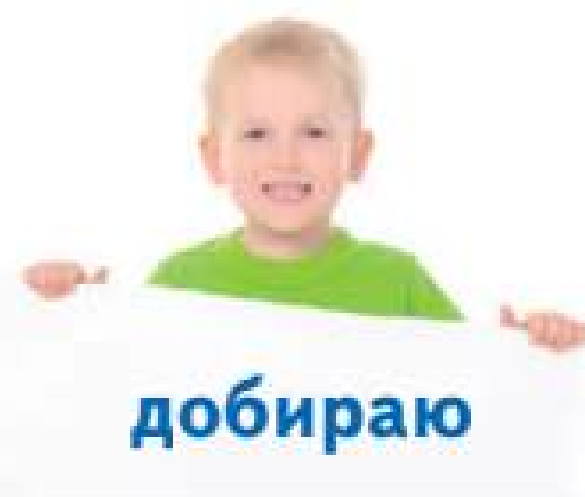
Вітер, повітря, погода, струмочки.

- > Яка погода буває взимку? Розкажи.

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ПРИКМЕТНИКИ

- 6** Прочитай уривок із вірша Надії Красоткіної, добираючи з довідки слова — на́зви ознак предметів. Запиши дібрані слова.

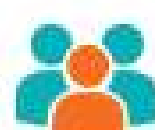
«Чарівна і калинова наша мова ?.
І така джерельно-чиста наша мова ?.
І дзвенить щодня і в свято, бо вона така ? ».

Довідка

Промениста, веселкова, багата.

- > Самостійно добери й запиши слова — на́зви ознак предмета.

Мова (яка?) рідна, ...

- **7** Доберіть і запишіть «кольорові» слова — на́зви ознак предметів за зразком. На які питання відповідають ці слова?

Море — блакитне, синє, бузкове, лазурове.

Сонце — ? Земля — ? Небо — ?

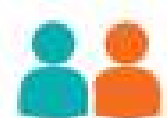
Пограйте у гру «Зима — літо»!

літо тепле ? ? ?

зима холодна ? ? ?

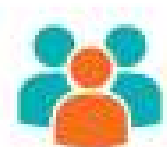
- 8** Порівняйте предмети за однією ознакою і вставте потрібні слова. Усно поставте питання до слів — назв ознак предметів.

Дорога довга, а стежка коротка.

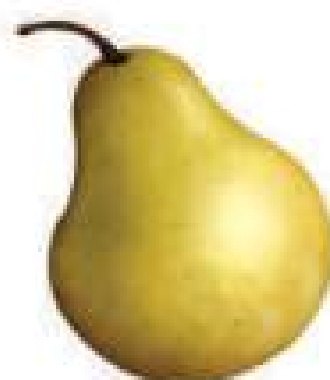
За шириною: дорога?, а стежка?.

За глибиною: річка?, а потічок?.

За висотою: дерево?, а кущ?.

- 9** Поміркуйте, у які групи можна об'єднати слова — назви ознак зображених предметів.

- > Назвіть і запишіть групи предметів, які можна об'єднати за такими ознаками.

За формою: ?

За кольором: ?

За смаком: ?

- > Допоможіть дітям вибрати букет квітів для однокласниці. Які квіти ви порадите купити?

Хвилинка спілкування

— У нас цього року справжня ялинка, лісова красуня. У кімнаті лісом пахне.

— А ми теж прикрасили ялинку. У нас вона штучна, висока і струнка. А ще ми поставили у вазу соснову гілочку. І теж пахне хвоєю.

Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ УТВОРЮВАТИ ПРИКМЕТНИКИ

- 10** Утвори від назв предметів слова — на́зви ознак предметів і запиши за зразком.

Радість, щастя, розум.

утворюю

Тепло — теплий, тепла, тепле, теплі.

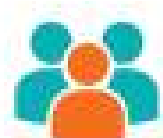
- > Склади й запиши сполучення слів зі словами однієї із груп (на вибір).

- 11** Замініть виділені слова назвами ознак предмета за зразком.

Ваза з **фарфору** — фарфорова ваза.

Глечик із **глини**; кільце із **заліза**;
шишки **сосни**; ялинка із **паперу**.

- > Запишіть утворені сполучення слів. Підкресліть слова — на́зви ознак предмета.

- 12** Доповніть уривок із вірша Володимира Верховеня словами — назвами ознак предметів із довідки. На які питання вони відповідають?

«Пташка **?** ,
в неї **?** щічки,
? лапки, **?** шапка,
фартушок **?** ,
голосок **?** ».

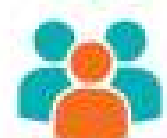

Довідка

Тоненький, чорна, сірі, білі, невеличка, жовтенький.

Дрібний — малий, некрупний; дрібні гроші.
Мілкий — неглибокий; мілке море.

- 13** Утворіть сполучення зі словами — назвами ознак предмета **дрібний** або **мілкий** відповідно до змісту поданих слів. Запишіть їх.

? тарілка ? насіння

- Доберіть і запишіть до цих прикметників протилежні за значенням слова за зразком.

Мілкий струмок — глибокий струмок.

- 14** Розглянь малюнок. Добери й запиши слова — назви ознак, які відповідають на питання **які?**

Діти (які?) ...

Птахи (які?) ...

Годівнички (які?) ...

- Розкажи, як ти допомагаєш пташкам узимку.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ПРИКМЕТНИКИ В МОВЛЕННІ

- 15** Прочитай текст, уставляючи слова — на́зви ознак предметів із довідки.

Прохолодою і свіжістю дихає ? світанок. Ще в полі́ні холоду ? земля. Та незабаром усміхнеться ? сонечко. Його ? проміння розбудить усе навкру- ги. Прокинеться від сну ? природа.

Довідка

Рідна, лагідне, тепле, сонна, зимовий.

- > Доповни текст самостійно складеним реченням зі сло- вами — назвами ознак предметів. Запиши своє речення.

- 16** Розгляньте світлину. Прочитайте текст.

«На трухлявому стовбурі вмотився дятел. Як гарно він убраний! Голівка і спинка чорні, на потилиці червона пляма. А на чорних крилах птаха — білі плямочки і смужечки.

Усівся дятел прямо на стовбур. Зачепився за нього гострими кігтиками, обіперся на жорсткий хвіст і давай стукати по стовбуру міцним дзьобом» (Григорій Скребицький).

- > Дайте повні відповіді на запитання за змістом тексту і запишіть їх.

1. Який дятел?
2. Яка в нього голівка?
3. Яка спинка?
4. Які крила?
5. Який дзьоб?
6. Які кігтики?
7. Який хвіст?

- > Підкресліть слова — на́зви ознак предмета.

- **17** Установіть відповідність між сполученнями слів в обох рамках. Запам'ятайте ці вислови.

Красне слово
Золоте слово
Крилате слово
Коротке слово

стисле слово.
образне слово
майстерне слово
розумне слово

- > Складіть і запишіть речення зі сполученням слів **золоте слово**.

Переглянь мультфільм «Микита Кожум'яка». Опиши його героїв, використовуючи прикметники.

- **18** Запиши одне речення про героя мультфільму «Микита Кожум'яка».

- 19** Добери світлину — твій портрет.

Портрét — мальоване, фотографічне або словесне зображення обличчя людини.

- > Намалюй свій портрет словами. Добери слова — назви ознак предметів, які можна використати.

Обличчя (яке?)
Лоб (який?)
Брови (які?)
Очі (які?)

Ніс (який?)
Рот (який?)
Волосся (яке?)

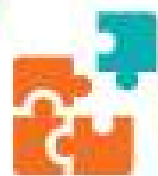
- > Склади й запиши невеликий текст «Мій портрет». Прочитай його у класі.

16

СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ (ДІЄСЛОВА)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ

- 1** Розгляньте малюнок. Розкажіть, що роблять діти. А що хоче зробити котик? Як називають слова, які відповідають на такі питання?

Що робить?

Що робила?

Що зробить?

Що зробив?

Я — учителька

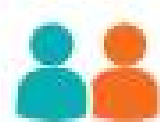
Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові є слова — **на́зви дій предме-
тів**, які відповідають на питання **що робити? що
робить? що роблять? що робив? що зробив?
що буде робити? що зробить?** Це дієслова́.

- 2** Що ти любиш робити? Добери й запиши п'ять дієслів.

- 3** Вивчіть напам'ять уривок із вірша Лесі Лужецької і роз-
кажіть одне одному.

«Дієслово — слово діє:
ходить, робить, носить, сіє.
Слово плаче і радіє,
усміхається і мріє».

- > Випишіть із вірша слова — **на́зви дій предмета** за абеткою.
На яке питання вони відповідають?

- 4** Поєднай частини. Прочитай прислів'я, назви дієслова. Усно постав до них питання.

Що посієш,
Під лежачий камінь
Робиш наспіх —
Від ласкавих слів
Холодним словом

зробиш насміх.
те й пожнеш.
вода не тече.
серце не запалиш.
затихає гнів.

- > Запиши одне прислів'я з пам'яті (на вибір).

- 5** Прочитай і відгадай загадки. Скористайся довідкою.

1. Він по рейках швидко мчить, ще й фурчить, шипить, сичить. 2. Гуде, як бджола, летить, як стріла, крила має, але не махає. 3. Його можна осідлати, можна за роги взяти, та щоб міг тебе везти, слід йому допомогти. 4. Сухоребрий баранець мчить хутчій, ніж вітерець.

Довідка

Поїзд, літак,
мотоцикл,
велосипед.

зберігає

? звуків,

? букв,

? складів

- > Випиши виділені слова. Полічи й запиши кількість звуків і букв у цих словах.

- 6** Розглянь малюнок. Розкажи, що робили діти на святі в однокласниці.

- > Запиши кілька дієслів.

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ДІЄСЛОВА

7 Доберіть із рамок потрібні слова — на́зви дій предметів, і утворіть сполучення слів за зразком.

сокирою
лопатою
косою
граблями
серпом
ножицями
плугом
пилкою

косять
о́рють
жнуть
пиляють
загрібають
копають
рубають
ріжуть

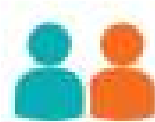
Пилкою
пиляють.

Орати — обробляти землю плугом.
Жати — стинати колоски серпом.

> Складіть і запишіть речення з одним сполученням слів (на вибір). Підкресліть дієслово.

8 Прочитайте речення у верхній і нижній рамці. Чим вони цікаві?

У моєї мами гарний **ніс**.
Став укритися льодом.
Я **шию** ляльці спідничку.

Тато **ніс** дітям подарунки.
Він уперше **став** на ковзани.
Я зав'язав **шию** шарфом.

> Поставте питання до виділених слів. Які з них називають дії, а які — предмети?

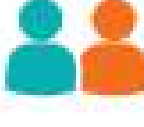
- > Випишіть виділені слова разом із тими, з якими вони зв'язані в реченні. Підкресліть дієслова.

Гарний ніс — ніс подарунки.

- **9** Прочитай іменники. Добери до них різні дієслова за значенням і запиши за зразком.

Сонце, птахи, дощ.

Вітер повіяв,
зірвавсь, затих.

- **10** Виразно прочитайте вірш Бориса Грінченка. Поясніть, кому дякують люди.

Тим, що в поле йдуть орати,
що плуги міцні кують,
що будують теплі хати,
пишуть книги нам читати,
зі шкіл науку надають, —
шана й дяка їм велика
од людей на вічні віки.

- > Розкажіть, що роблять представники професій, зображених на малюнках.

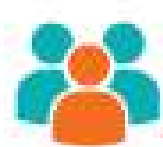
?

Коваль — майстер, який куванням обробляє метал, виготовляє металеві предмети.

- **11** Кому ми маємо бути вдячні за мирне життя? Склади й запиши речення про захисників і захисниць України.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ

12 Прочитайте речення. Які різні дії означає слово **іде**?

Іде катер. Іде поїзд. Іде зима. Іде час. Іде концерт.

- > Замініть у кожному реченні слово **іде** дієсловом, близьким за значенням. Скористайтесь довідкою. Запишіть речення за зразком.

? **годинник**

Іде катер.
Пливе катер.

Довідка

Відбувається, їде, минає, пливе, настає.

13 Розглянь малюнки. Напиши, хто як пересувається, використавши дієслова з довідки.

Довідка

Повзає, плаває, літає, бігає, стрибає.

14 Прочитай уривок із вірша Наталі Забіли. Назви дієслова.

На зеленій галяві, де росте трава,
дзюркотить криниченька чиста, лісова.
До води схиляються квіти запашні.
Камінці виблискують в темній глибині.

- > Склади й запиши речення з виділеними дієсловами.

Переглянь картини українських художників. Розкажи, як на них зображено природу перед грозою.

- **15** Склади й запиши одне речення за картиною, яка тобі сподобалася.
- **16** Уяви себе письменником / письменницею. Прочитай текст, добираючи з дужок дієслово, яке найточніше виражає думку.

(Пролетіла, пройшла, минула) гроза. Вода вже відшуміла, а подих її ще чути. Десь удалині час від часу то (засвітиться, блисне), то (загримить, загуркоче). (Засвітило, виглянуло) яскраве сонечко. Воно дбайливо (вкрило, огорнуло) землю своїм теплом.

> Поцікався, які дієслова дібрали інші учні / учениці.

Хвилинка спілкування

- Як ти думаєш, як правильно сказати: **собака** **прибіг** чи **собака** **прибігла**?
- Я думаю, що можна вживати обидва речення.
- Треба перевірити за словником.
- Продовжте розмову.

- **17** Розглянь малюнок. Склади за ним усну розповідь про зустріч друзів — хлопчика і песика.

р ó з п о в і д ь

? звуків,

? букв,

? складів

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ДІЄСЛОВА В МОВЛЕННІ

18 Прочитай. Випиши дієслова за абеткою.

Щоб дізнатися нове про навколишній світ, можна: розглядати, слухати, читати, спостерігати, вимірювати, експериментувати, тобто збирати відомості про довкілля. А потім порівнювати, обмірковувати і робити висновки.

- > Поцікався, у якій послідовності записав дієслова твій однокласник / твоя однокласниця.

19 Розкажи, як ти пізнаєш світ.
Усно доповни речення.

Я читаю ? .

Я слухаю ? .

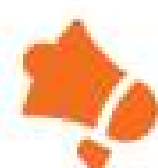
Я спостерігаю ? .

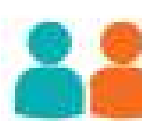
Я експериментую ? .

- > Склади й запиши три речення про справи, які тобі найбільше подобаються. Уживай дібрані дієслова.

Де з охотою працюють, там усе встигають.
На дерево дивись, як родить,
а на людину — як робить.

 18 Пригадайте назви днів тижня. Запишіть їх у стовпчик.

- > Розкажіть, як ви плануєте свій день (один із днів тижня на вибір). Що ви будете робити в цей день? Наведіть приклад такого плану:

У понеділок
я планую

План — заздалегідь визначена програма дій на певний час.

21 Запиши навпроти назви кожного дня, що ти плануєш робити наступного тижня.

22 Прочитай текст. Випиши дієслова. На які питання вони відповідають?

Театр — одне з найкращих місць для відпочинку. Найбільше дітям подобаються лялькові театри. Театр ляльок — це театр, у якому діють ляльки, ними рухають актори. Обов'язково відвідайте ляльковий театр, щоб отримати задоволення від спілкування з мистецтвом.

Актори / акторки — виконавці ролей у театральних виставах.

Переглянь відео про Київський академічний театр ляльок. Якщо буде змога, відвідай цей театр із батьками або з класом.

23 Запиши назви вистав у ляльковому театрі.

Пам'ятай, що назви вистав пишуть у лапках. Наприклад: «**Попелюшка**», «**Котигорошко**».

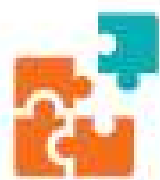
24 Розкажи про театр, який ти залюбки відвідуєш зі своїми батьками / опікунами. Які дитячі вистави ти дивився / дивилася? Порадь переглянути їх своїм однокласникам / однокласницям.

17

СЛОВА — НАЗВИ ЧИСЕЛ (ЧИСЛІВНИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА,
ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ЧИСЛА

- 1** Прочитайте скоромовку Назара Криворучка. Полічіть, скільки було птахів. Назвіть слова, які відповідають на питання **скільки?**

Альбатрос і вісім чайок
раз знайшли на пляжі чайник.
І тепер у чайок зрання
чаю-чаю-чаювання.

Я — учителька

Прочитай правило
й розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові є слова — **на́зви чисел**, які відповідають на питання **скільки?** Це **числівники**.

- 2** Вивчи лічилку Лесі Лужецької напам'ять. Запиши.

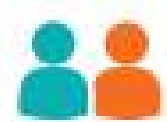
«Число числівник називає,
і кожен з нас це добре знає.
Один, два, три, чотири, п'ять —
учімось, друзі, рахувать!»

- Випиши слова — **на́зви чисел**.
На яке питання вони відпові-
дають?

п'ять

? звуків, ? букв,
? складів

3 Дайте повні усні відповіді на запитання.

1. Скільки є голосних звуків в українській мові?
 2. Скільки є букв на позначення голосних звуків в українській мові?
 3. Скільки всього літер в українській абетці?
- > Запишіть числівники словами. Що вони називають? На яке питання відповідають?

Числівники можуть називати і порядок предметів під час лічби. Тоді вони відповідають на питання **котрій? перший, другий.**

- 4** Яка перша буква в абетці? Дай повну письмову відповідь.
- 5** Поєднай частини прислів'їв і прочитай їх.

🐾 Сім разів відміряй,
🐾 Краще один раз побачити,
🐾 Де сім господинь,

🐾 аніж сім разів почути.
🐾 там хата не метена.
🐾 а один раз відріж.

- > Який числівник повторюється в усіх прислів'ях? Випиши числівники. На яке питання вони відповідають?
- > Про кого так говорять? Допиши потрібне слово.

У нього сім **?** на тиждень.

6 Уставте назви чисел **1, 2, 3** так, щоб утворилися слова.

ві ? на

г ? а

? буна

пі ? л

с ? бок

ві ? ло

- > Запишіть утворені слова. Обведіть числівники у складі цих слів. Прочитайте утворені слова для всього класу.

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ЧИСЛІВНИКИ

- 7** Прочитай, правильно вимовляючи числівники. Запиши числа словами. Постав наголос у словах.

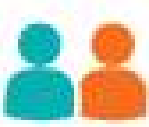
У 9 років Леся Українка написала свій перший вірш «Надія», а в 14 — підручник з історії для братів та сестер.

добираю

Кожна дитина талановита! Що ти розкажеш про себе?

- **8** Склади й запиши два речення про свої захоплення, використовуючи числівники, які відповідають на питання **скільки?**
- **9** Пригадайте назви весняних місяців і кількість днів у них. Запишіть їх за зразком. За потреби звертайтеся до календаря.

Серпень (тридцять один день).

- **10** Склади й запиши речення з числівником **100**.
- 11** Поміркуй і назви, що це за слова. Запиши їх. Обведи числівник у складі цих слів.

100рона

100рінка

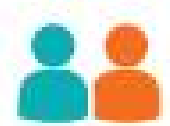
мі 100

100ляр

100янка

ті 100

НАВЧАЮСЬ УТВОРЮВАТИ СПОЛУЧЕННЯ СЛІВ ІЗ ЧИСЛІВНИКАМИ

12 Прочитайте і розв'яжіть віршовану задачу Ліни Біленької.

Рано-вранці ненароком
залетіла в сад сорока.
Налякала скрекотуха
дві бджоли, чотири мухи,
шість горобчиків сіреньких,
вісім курочок рябеньких.
Хоче їх порахувати,
та не знає, як зібрати.
Сіла, думає, гадає:
— Скільки всіх було? — питає.

> Скільки було в саду комах? А птахів? Утворіть і запишіть сполучення слів із числівниками.

? комахок ? птахів

13 Відгадай народну загадку. Назви́й й запиши слова-відгадки, утворивши сполучення слів із числівниками.

Стоїть дуб,
на ньому дванадцять гілок,
на кожній гілці — по чотири гілочки,
а на них — по сім жолудів.

> Склади подібну загадку. Запропонуй її відгадати у класі.

14 Запиши числівники **50, 60, 70, 80**. Постав наголос у словах.

> Поєднай ці числівники з ді-
браними словами — назва-
ми предметів у сполученнях
слів і запиши за зразком.

П'ятдеся́т днів —
п'ятдеся́ті днів.

- **15** Прочитайте групи складів. Складіть і запишіть числівники. Поставте до них питання.

цять над шість

о цять над ди

тир чо цять над

Правильно наголошуй числівники:
одина́дцять, чотирна́дцять.

Вимовляй
[ш'існа́ц'ц'ат']

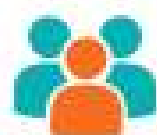
Пиши
шісна́дцять

- 16** Склади математичний вираз.

$$? + ? = 27$$

> Прочитай його вголос різними способами.

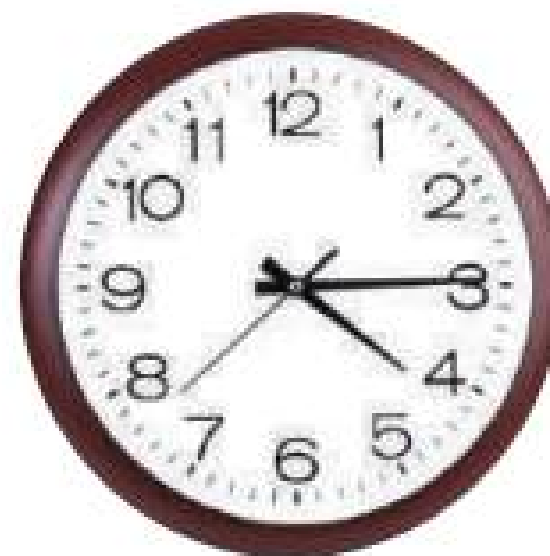
- **17** Визначте час за зразком і запишіть.

Котра́ година?

9 год. 45 хв.

дев'ять годин сорок п'ять хвилин;
дев'ята година сорок п'ять хвилин;
за п'ятнадцять хвилин десята;
за чверть десята

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ЧИСЛІВНИКИ В МОВЛЕННІ

- 18** Зазнач дату свого народження за зразком. Запиши речення, використовуючи числівники. Записуй числівники словами.

доповнюю
складаю

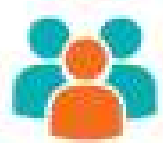
15.11.2017 — п'ятнадцяте листопада
дві тисячі сімнадцятого року.

?

Дата — календарний час будь-якої події
(день, місяць, рік).

- 19** Запиши словами дату народження (день, місяць і рік) своєї подруги / свого друга. Підкресли числівники.

- 20** Уявіть себе в майбутньому — через кілька років. Розкажіть про себе, доповнюючи подану розповідь. Запишіть числівники словами.

+4

+5

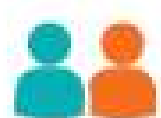
Через один рік мені виповниться ? років,
і я

Через два роки мені буде ? років, і я

Через три роки, коли мені стане ? років, я

Через чотири роки я відсвяткую ? день
народження, і

Через п'ять років я запрошу вас на ? день
народження, і

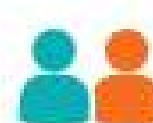
21 Розгляньте малюнок і прочитайте.

Одна бабуся, дві матері, дві дочки та онучка.
Скільки всього людей?

> Назвіть числівники, використані в задачі. На яке питання вони відповідають?

> Усно складіть подібну задачу. Запропонуйте розв'язати її у класі.

22 Відгадай народні загадки. Запиши слова-відгадки.

1. Два брати через дорогу живуть і ніколи в гості один до одного не ходять.

2. Два скельця, три дужки — на ніс і за вушка.

3. Два кінці, два кільця, а посередині цвях.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, що спільного у словах **окуляри** і **ножиці**.

Я — дослідниця

> Склади й запиши свою загадку, використовуючи числівник **два**.

23

Прочитай вірш-загадку Дмитра Білоуса. Назви́ два відгадані слова. Поясни, що вони називають.

«Летіла пташка на морозі
над хатами зимовим днем.
Згубила літеру в дорозі
і стала числом із нулем».

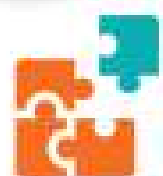
> Склади й запиши речення з відгаданими словами.
> Загадай цю загадку своїм друзям.

18

УЖИВАННЯ ІМЕННИКІВ, ПРИКМЕТНИКІВ, ДІЄСЛІВ І ЧИСЛІВНИКІВ

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ, ПРИКМЕТНИКИ, ДІЄСЛОВА І ЧИСЛІВНИКИ В МОВЛЕННІ

- 1** Розгляньте малюнок. Які іменники, прикметники, дієслова й числівники можна дібрати за цим зображенням?

Хто?

Що?

Що робить?

Що зробили?

Скільки?

Який?

Яка?

Які?

- 2** Склади й запиши два речення за малюнком. Назви використані іменники, прикметники, дієслова й числівники.

Послухай пісню «Родина» на слова Вадима Крищенка у виконанні Марії Яремчук.

- 3** Прочитай уривок із вірша Тетяни Строкач. Назви членів своєї сім'ї / опікунів.

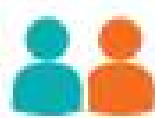
У дружній родині — мир, злагода нині,
щасливі дорослі і діти!

Нехай кожна днина в хорошій родині
теплом буде завжди зігріта!

> Доведи, що виділені слова є іменниками.

> Добери до іменника **родина** близьке за значенням слово. Склади й запиши з ним речення.

 4 Відгадайте загадки. Запишіть відгадані слова. Побудуйте їх звукові схеми.

1. Улітку — лагідний, узимку — холодний, восени — пронизливий, весною — теплий.

2. Узимку — чорний, навесні та влітку — зелений, а восени — жовтий.

> Підкресліть прикметники, використані в загадках. Поясніть свою відповідь.

 > Складіть і запишіть загадки, відгадками яких будуть слова **сонце** і **зірка**. Озвучте свої загадки у класі.

5 Поєднай частини прислів'їв. Запиши з пам'яті одне прислів'я.

 Ліпше переконувати
словами,
 Умій сказати,
 Слово може врятувати,

 а може й ранити.
 аніж кулаками.
 умій і змóвчати.

> Підкресли дієслова, використані в цьому прислів'ї.

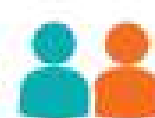
6 Прочитай уривок із вірша Лесі Лужецької. Поясни, як називають виділені слова. Що вони означають? На які питання відповідають?

«Одна на світі Батьківщина,
і матір теж одна-єдина.
Над нами сонечко одне
проміння **шле** нам **золоте**».

7 Добери й запиши по три іменники за зразком. Візьми до уваги форму числівника.

Один рік, ? Одна пісня, ? Одне сонце, ?

 > Поцікався, які іменники дібрали твої однокласники / однокласниці.

НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ СЛОВА ЗА ЗНАЧЕННЯМ ТА ПИТАННЯМИ

**визначаю
змінюю**

8 Прочитай уривок із вірша Лесі Лужецької.

«Дієслово — слово діє:
народилось і зоріє,
розвивається і квітне,
слово любе, слово рідне!»

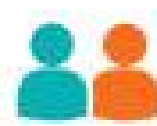
- > Випиши з вірша слова: **один** іменник, **два** прикметники, **три** дієслова.
- > Поясни, що називають виписані слова. На які питання вони відповідають?

9 Виразно прочитай уривок із вірша Леоніда Полтави.

«Там, де сонечко іскриться,
де весняний вітер віє,
де на горах є столиця —
наш великий, славний Київ,
там є наша Батьківщина — **Україна**».

- > Випиши з вірша іменники за абеткою. Поясни написання.
- > Склади й запиши речення з виділеним словом.

 10 Розв'яжіть задачу Оксани Криворучко.
Поясніть, що називають виділені слова. На які питання вони відповідають?

$$19 + 20 = ?$$

Каштани, каштани, збираємо каштани!
У Гната дев'ятнадцять вже,
і двадцять — у Зоряни.
На купу висипаємо... Ой, що ж тепер робити?!
Допоможіть малятам каштани полічити.

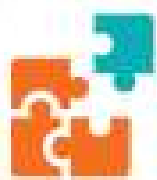
- > Складіть подібну задачу з числівниками. Запишіть її.
Прочитайте своїм однокласникам / однокласницям.

19

СЛУЖБОВІ СЛОВА

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛУЖБОВІ СЛОВА В РЕЧЕННІ

1 Розгляньте малюнок. Що наплутав художник? Розкажіть, як має бути. Як слова в рамках допомогли вам виправити помилки? Чи можна поставити питання до цих слів?

на

у (в)

а

з

над

не

під

Я — учителька

Прочитай про службові слова й розкажи у класі.

Я — учитель

В українській мові є слова, до яких не можна поставити питання. Це **службові** слова: **у(в), на, за, під, перед; і, а, але; не, б (би).**

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **службові** (слова).

Я — дослідниця

- 2** Склади й запиши одне речення зі службовими словами за малюнком.

?

- > Чи можна скласти таке речення без службових слів?

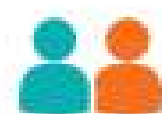
- 3** Запиши речення. Обведи слова, до яких не можна поставити питання.

1. Зима в лютому лютує, але сили не має.

2. Пташки співають голосно, і річечка блищить (Леонід Глібов).

3. Зозулі кують, а солов'ї щебечуть.

- > Чи можна обійтися без цих слів? Поясни свою думку.

- 4** Прочитайте уривок із твору Олеся Гончара.

«У лісі тиша — повна, урочіста. Лише зрідка трісне від морозу дерево. Ліс ошатний і світлий. Ніби жде чогось, до чогось прислухається...»

?

Ошатний — святково вбраний.

- > Випишіть із тексту службові слова разом зі словами, з якими вони зв'язані.

- 5** Перестав рядки так, щоб прочитати вірш Ганни Чубач.

навіть на дорозі **кошеня** руде.
все мене **гукає**, все на мене жде:
квіти, берег **річки** і зелені трави,
У селі в бабусі все мені цікаве,

- > Запиши вірш. Обведи службові слова.
> Побудуй звукові схеми виділених слів.

НАВЧАЮСЯ ВИКОРИСТОВУВАТИ СЛУЖБОВІ СЛОВА ДЛЯ ЗВ'ЯЗКУ СЛІВ У РЕЧЕННІ

- 6** Прочитай уривок із вірша Михайла Стельмаха. Чому в бобра добра багато?

«У бобра добра багатс
і надворі, і в оборі,
і в коморі, і у хаті.
Бо охоче дні і ночі
він робив:
він і сіяв, він і віяв,
і косив, і молотив».

Обо́ра — відгороджена частина подвір'я із приміщеннями для худоби.

- > Назви службове слово, яке повторюється у вірші. Поясни його написання з іншими словами.
- > Склади й запиши речення про бобра, використовуючи службове слово і.

- 7** Прочитай уривок із вірша Олега Орача «Хто де живе».

«Мудрий лис живе у норах,
тигр — у джунглях,
барс — у горах,
олень — в тундрі та лісах.

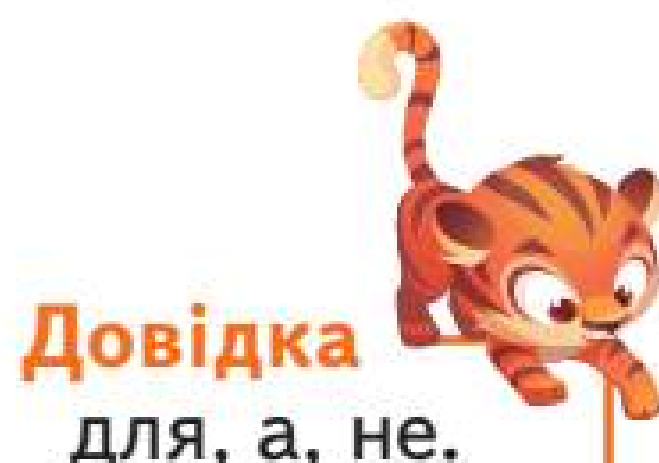
Люди селяться в містах
і в зелених селах,
і живуть вони ось так —
у людських оселях».

- > Випиши службові слова разом зі словами, із якими вони зв'язані. Поясни написання службових слів з іншими словами в реченні.

- 8** Прочитай загадку Лесі Вознюк, уставляючи пропущені службові слова з довідки. Відгадай її і запиши слово-відгадку.

Лист зелений і міцний,
сніг ? нього ? страшний,
? коли весну стрічає —
сині очі розкриває.

Довідка

для, а, не.

> Склади й запиши речення зі словом-відгадкою.

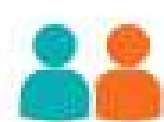
- 9** Прочитай прислів'я, уставляючи пропущені службові слова **без, до, за, а, не**. Поясни зміст кожного прислів'я.

1. Слово ? слова — зложиться мова.
2. Слово ? діла нічого не варте.
3. Добре слово краще ? цукор і мед.
4. Лагідне слово — ключ ? серця.
5. Добрим словом весь світ обійдеш, ? поганим
? порога ? дійдеш.

> Склади й запиши речення з іменником **слово** і службовим словом **у**.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ СЛУЖБОВІ СЛОВА В МОВЛЕННІ

- 10** Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької, доповнюючи його службовими словами з довідки. Запишіть вірш.

«Вчімося, друзі, слово любити,
слово ? слова — ? думка сповита.
Люди ? думки — птиці безкрилі,
? думкою люди мудрі й щасливі».

**ДОПОВНЮЮ
ВЖИВАЮ**

> Склади й запиши речення про свою мрію, уживаючи службове слово **про**.

Довідка

і, до, без, з.

11 Прочитай текст, змінюючи слова в дужках.

Кого побачили діти в лісі? Дятел шукав у (кора) комах. Сорока перелітала з (гілка) на (гілка). Ворона кружляла над (дерева). Під (кущик) шурхотів їжак. На (галявина) вийшов олень.

> Запиши текст. Обведи службові слова в реченнях. Поясни написання їх з іншими словами.

12 Прочитайте слова. Визначте слова — назви предметів, дій, чисел. Доповніть кожну групу слів службовими словами, щоб утворити речення.

1. Дерева, білка, пеньок, стрибнула.
2. Лапках, тваринки, два, горішки.
3. Пеньку, поснідала, білочка.

 > Запишіть речення. Обведіть службові слова.

> Розкажіть за малюнком, як зимує білочка.

13 Прочитайте речення, доповнюючи їх службовими словами. Запишіть два речення (на вибір).

Ви бували ? сосновому лісі? Згадайте, яке виникає враження, коли піднімаєш голову догори і дивишся ? небо! Високі сосни ніби тягнуться ? сонця. Відчуваєш себе ? лісі дрібною комашкою!

радіє
? звуків,
? букв,
? складів

 > Склади й запиши речення про **сосновий ліс**. Прочитайте одне одному складені речення.

14 Прочитай і відгадай загадки. Запиши відгадані іменники.

1. Сидить Мавка біля річки,
розплела свої косички.
Та й у воду опустила,
ще й човна ними накрила.
Леся Вознюк

2. Довга-довга і худенька,
знизу ширша, вверх гостренька.
Тягне вгору руки-віти.
Що це? Відгадайте, діти!
Віра Паронова

- > Склади й запиши загадку про **вербу** або **тополю**, використовуючи слова — **на́зви** **ознак** цього дерева.
- > Запропонуй відгадати свою загадку в класі.

15 Прочитай загадку. Запиши слово-відгадку.

Не кущ, а з листочками,
не сорочка, а зшита,
не людина, а розповідає.

- > Склади й запиши власну загадку про **книжку** за малюнком, використовуючи службові слова **не**, **а**.

16 Уяви себе екскурсоводом / екскурсоводкою в музеї іграшок. Склади й запиши три речення про експонати цього музею (іграшки), уживаючи службові слова. Прочитай свої речення для всього класу.

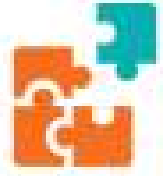

20

ІМЕННИКИ, ПРИКМЕТНИКИ, ДІЄСЛОВА, ЧИСЛІВНИКИ І СЛУЖБОВІ СЛОВА В МОВЛЕННІ

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ,
ПРИКМЕТНИКИ, ДІЄСЛОВА, ЧИСЛІВНИКИ
І СЛУЖБОВІ СЛОВА В МОВЛЕННІ

- 1** Прочитайте рядки з вірша Тараса Шевченка. Назвіть у вірші іменники, прикметник, дієслово і службові слова.

І барвінком, і рутою,
і рястом квітчає
весна землю, мов дівчину
в зеленому гаю.

- 2** Склади й запиши речення про **весну** за малюнком. Підкресли іменники, використані в реченні.

- 3** Прочитайте текст. Назвіть іменники, використані в реченнях.

«На галявині великий дуб. Біля нього пригнулася берізка. Дуб захищає берізку від вітру. Він великий і сильний. Берізка тріпоче гілочками і радіє» (*Михайло Коцюбинський*).

- >** Складіть і запишіть речення про **дуб** і **берізку**. Прочитайте складене речення для всього класу.

- 4** Прочитай уривок із вірша Любові Забашти.

«Кожна гілочка верби
може стать вербою.
Ми посадимо гілки

в лузі над водою.
Сто вербичок із верби
виросте на волі...»

- > Склади й запиши речення про рослини, які ти посадив / посадила або хочеш посадити.

5

Прочитай уривок із вірша Платона Воронька.

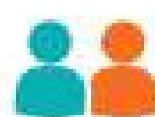
«Я маленька липка,
виросту велика, —
не ламай мене.

Я медовим цвітом
зацвіту над світом, —
бережи мене».

- > Випиши сполучення слів прикметників з іменниками.

- > Склади й запиши речення з одним із них (на вибір).

6 Прочитайте чистомовки. Потренуйтеся правильно промовляти їх.

На полиці в коробиці пів короваю і паляниця.
На столі стоїть сільниця, у сільниці — сіль.

- > Назвіть службові слова. Поясніть свою думку.
- > Запишіть із пам'яті одну з чистомовок. Поясніть написання службових слів з іншими словами в реченні.

Пограйте у гру
Знайди «зайве» слово».

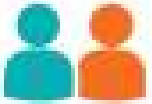

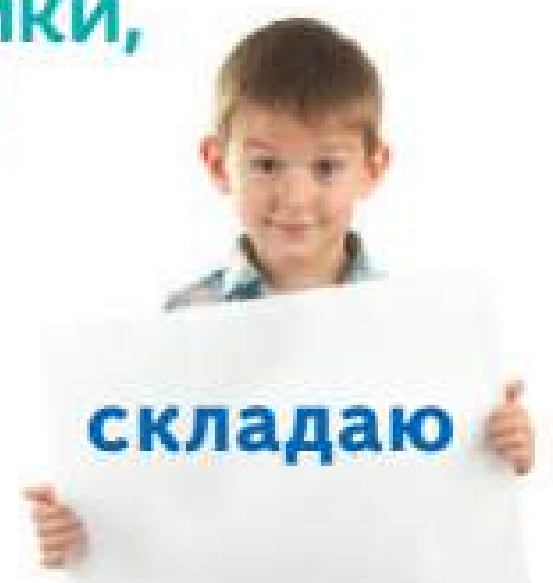
зимовий
весняний
весна
радісний

працювати
старанний
старатися
писати

небо
хмара
сніг
зимувати

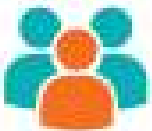
НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ, ПРИКМЕТНИКИ,
ДІЄСЛОВА, ЧИСЛІВНИКИ І СЛУЖБОВІ СЛОВА
В МОВЛЕННІ

- **7** Прочитай. Пригадай на́зви всіх дванадцяти місяців. Послідовно назви́ їх. Доведи, що **дванадцять** — це числівник.

Кожного року ми мандруємо навколо Сонця. Ми летимо на нашій Землі, немовби на великій ракеті. По дорозі перетинаємо дванадцять місяців — дванадцять різних країн. Пропливає повз нас зелене літо, золота осінь, білосніжна зима і блакитна весна.

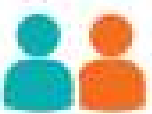
- > Випиши з останнього речення сполучення слів **прикметник + іменник**.
- > Усно склади речення з одним із виписаних сполучень слів. Виголоси його у класі.

- **8** Прочитайте подані групи слів.

1. Осінь, восени, осінній.
2. Зима, взимку, зимовий.
3. Весна, навесні, весняний.
4. Літо, влітку, літній.

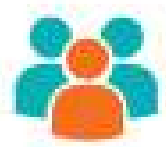

- > Складіть із цими словами коротку розповідь про пору року (на вибір). Запишіть її.

- **9** Утвори сполучення слів іменників із прикметниками. Запиши їх.

Золотий (осінь) — ?
Теплий (весна) — ?
Холодний (зима) — ?
Шедрий (літо) — ?

10 Запиши відповіді на запитання.

Що робить ветеринар / ветеринарка?

Що робить тренер / тренерка?

Що робить садівник / садівниця?

11 Прочитай вірш Марії Познанської, доповнюючи словами з довідки.

Пахощі линуць у нашім ? .

Квіти розквітли в ранковій ? .

Тут на ? сам дощик ходив,
білу лілею від ? розбудив.

Довідка

Порі, світанку,
сну, дворі.

12 Прочитай речення. Розкажи, яку картину природи ти уявив / уявила.

З неба, як розтоплене золото, ллється на землю блискучий світ сонця. На ланах грає сонячна хвиля (*Панас Мирний*).

> Запиши речення.

> Склади й запиши речення про **сонце**.

Хвилинка спілкування

— А ти знаєш, що означає слово **сонечко** в українській мові?

— Так, це небесне світило, що випромінює світло і тепло.

— Ні, це ти кажеш про **сонце**, а слово **сонечко** має значення ? .
Продовжте розмову.

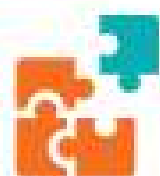

21

РЕЧЕННЯ

ОЗНАКИ РЕЧЕННЯ

НАВЧАЮСЯ РОЗПІЗНАВАТИ РЕЧЕННЯ
ЗА ЙОГО ОСНОВНИМИ ОЗНАКАМИ

- 1** Розгляньте малюнки. Поєднайте слово і сполучення слів у рамках. Чи утворилося речення? Який малюнок можна дібрати до цього речення? Складіть речення за другим малюнком.

доглядати

домашніх тваринок

ми любимо

- 2** Склади й запиши два речення про тварин.

Я — учителька

Прочитай про речення й розкажи у класі.

Я — учитель

Речення виражає закінчену думку.

Слова в реченні зв'язані між собою за змістом.

- 3** Склади й запиши прислів'я.

Праця, марнує, а, людину, годує, лінє.
Без, немає, охоти, роботи.

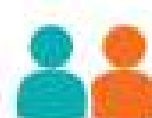
➤ Побудуй звукові схеми виділених слів.

- 4** Прочитай текст. Кінець кожного речення позначай зниженням голосу і паузою. Полічи кількість речень.

Щодня ти приходиш до школи. У школі вчителі тебе навчають різних предметів. Вони хочуть, щоб діти вчилися з цікавістю. Твій обов'язок — добре вчитися.

- > Запиши четверте речення. Поясни думку, висловлену в ньому.

- **5** Поєднайте в речення сполучення слів обох рамок.

 На уроці математики
 Учні записали
 Учителька пояснювала

- > Запишіть утворені речення. Зробіть висновок про основні ознаки речення.

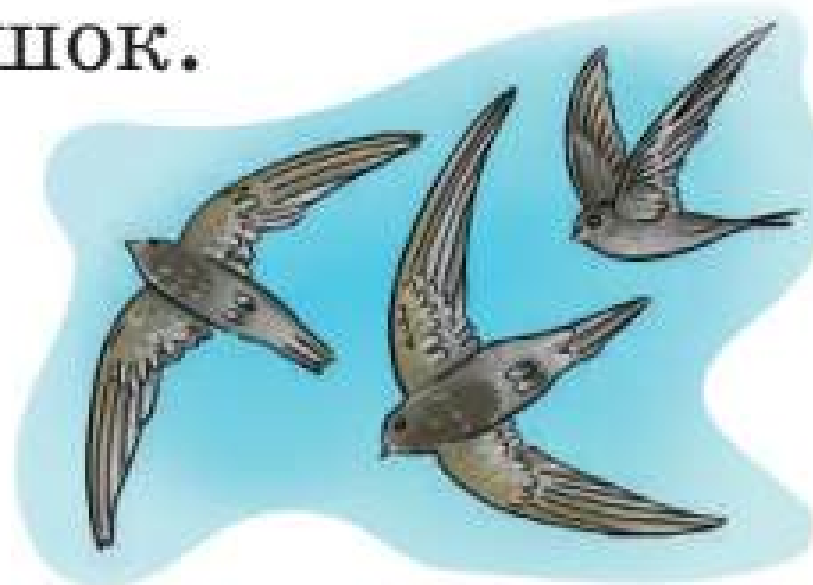
 у зошит умову задачі.
 способи читання прикладів.
 учні розв'язували приклади.

- 6** Доповни речення словами з довідки.

Навесні в Україну повертаються ? . Це дуже швидкі і спритні ? . ? оселяються у новозбудованих гніздах. Скрізь можна почути їхній радісний ? . Приємно дивитися на веселі ? пташок.

Довідка

Щебет, птахи, турботи, серпокрильці, вони.

- > Склади й запиши речення про серпокрильців.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ

Обов'язково став у кінці кожного речення розділовий знак (**крапку, знак питання, знак оклику**).

7 Прочитайте слова кожної групи. Складіть три речення (усно).

1. Жовтий, люди, сонячним, колір, називають.
2. Зелений, кольором, люди, вважають, колір, життя.
3. Оранжевий, гарного, надає, колір, людині, настрою.

> Запишіть одне складене вами речення (на вибір).

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **пома-
ра́нчевий** (колір).

ора́нжевий

пома́ра́нчевий

жовтога́р'ячий

Я — дослідниця

> Склади речення про цей колір. Запиши його.

8

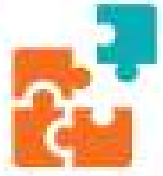
Прочитай. Визнач межі речень і запиши їх, ставлячи розділові знаки в кінці речень.

Восени до нас повертається багато пташок до наших країв прилітають красені омелюхи з'являються і маленькі чечітки з лісу ближче до людей преселяються червоногруді снігурі та чубаті синиці

22

ВИДИ РЕЧЕНЬ ЗА МЕТОЮ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ Й ІНТОНУВАТИ РОЗПОВІДНІ РЕЧЕННЯ

- 1** Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької. Що ви дізналися з нього про речення? Складіть своє речення за малюнком.

«Цвітуть сади. Шумлять гаї.
Ці речення розповідні.
Розкажуть щось тобі й мені,
і крапку ставимо в кінці».

- 2** Склади й запиши розповідне речення про весну в твоєму місті (селі).

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

Речення, у якому про когось або про щось розповідається, повідомляється, називають **розповідним**.

У кінці розповідного речення ставиться крапка (.) або знак оклику (!).

- 3** Склади й запиши розповідне речення про свого друга / подругу. Прочитай своє речення із захопленням, радісно. Який знак ти поставиш у такому розповідному реченні: крапку чи знак оклику?

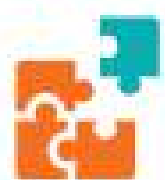

Правильно **інтонуй** розповідні речення:
Я люблю весну. Як я люблю весну!

- 4** Склади й запиши розповідне речення про те, що ти любиш. Прочитай його з різною інтонацією.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ Й ІНТОНУВАТИ ПИТАЛЬНІ РЕЧЕННЯ

- 5** Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької. Що ви дізналися з нього про речення? Складіть своє питальне речення за малюнком.

«Куди ідеш?

Ким хочеш стати?

Пита́льні мусять запитати.

І ти пізна́єш їх умить:

пита́льний знак в кінці стоїть».

- > Випишіть питальні речення з вірша. Чому ці речення є питальними?
- > Дайте повну письмову відповідь на друге запитання у вірші.

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

Речення, у якому про когось або про щось запитується, називають **пита́льним**. У кінці питального речення ставиться **знак питання (?)**.

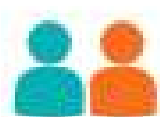

- 6** Склади й запиши питальне речення про весну.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **пита́льне** (речення).

Я — дослідниця

- 7** Розподіліть ролі і прочитайте розмову бібліотекаря / бібліотекарки із читачем / читачкою.

— Яку книжку ти прочитав / прочитала?

— «Про дівчинку Наталочку і сріблясту рибку».

- Хто написав цю казку?
- Микола Трублаїні.
- Що тобі найбільше сподобалося в казці?
- Мені сподобалося, що дівчинка Наталочка врятувала сріблясту рибку.
- Про що хочеш прочитати тепер?

- > Продовжте розмову.
- > Випишіть із розмови питальні речення. Поясніть, чому ці речення є питальними. Навчіться правильно інтонувати їх.

Якщо хочеш бути розумним, то навчися ввічливо запитувати і спокійно відповідати.

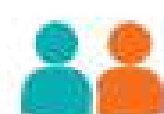

- 8** Навчіться інтонувати питальні речення за зразком. Щоразу читайте питальне речення так, щоб одержати іншу відповідь.

Учора школярі проводили свято казок.

1. Так, учора.
2. Так, свято казок.
3. Так, школярі.

Учора школярі
проводили
свято казок?
Так, проводили.

- 9** Прочитайте прислів'я. Що вони означають?

1. **Лагідним** словом і камінь розтопиш.
2. **Мудре** слово — добрий друг у біді.
3. **Ласкаве** слово — ключ до порозуміння.

- > Поставте запитання до виділених слів за зразком.

Яким словом і камінь розтопиш?

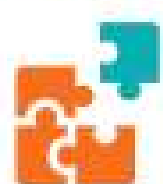
- > Запишіть складені питальні речення і виразно прочитайте їх.

- 10** Прочитай і запиши жарт. Постав у кінці кожного речення потрібний розділовий знак.

- Як тебе звати, хлопчику
 - А так, як мого тата
 - А тата твого ж як
 - А так, як мене
 - Ну то скажи, як тебе кличуть, коли час їсти
 - Мене їсти кликати не треба, я першим приходжу
- > Додай одне питальне речення і відповідь на запитання.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ Й ІНТОНУВАТИ СПОНУКАЛЬНІ РЕЧЕННЯ

- 11** Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької. Що ви дізналися з нього про речення?

«Слухняним будь.
Люби свій край!
Батькам завжди допомагай.
Це — спонука́льні. Тут для нас
до дії заклик чи наказ».

інтоную

- > Випиши виділені речення. До чого вони закликають?

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

У реченнях можуть висловлюватися різні **спонукання**: прохання, запрошення, за́клик, порада, заборона, застерéження, наказ.

Речення, у якому є спонукання, називають **спонука́льним**. У кінці спонукального речення ставиться крапка (.) або знак оклику (!).

12 Склади спонукальне речення за малюнком. Запиши його.

їжа́к
? звуків,
? букв,
? складів

13 Прочитай речення. Які спонукання висловлені в кожному з них? Скористайся довідкою.

1. Дорогі друзі, будь ласка, приходьте на наше свято. 2. Любіть книжку всією душею! 3. Не сиди довго за комп'ютером. 4. Частіше відпочивай на свіжому повітрі.

Довідка

Порада,
запрошення,
заклик.

> Прочитай речення, у якому звучить заклик, правильно інтонуючи його.

> Склади й запиши спонукальне речення, використовуючи слова **добрі, роби, живи, справи**.

14 Перебудуй розповідні речення на спонукальні за зразком. Запиши утворені речення.

Діти поливали квіти. — Діти, полийте, будь ласка, квіти.

Діти намалювали листівки.
Дідусь купив мені книжку.
Бабуся навчила мене плавати.

Звертай увагу на слова ввічливості та розділові знаки.

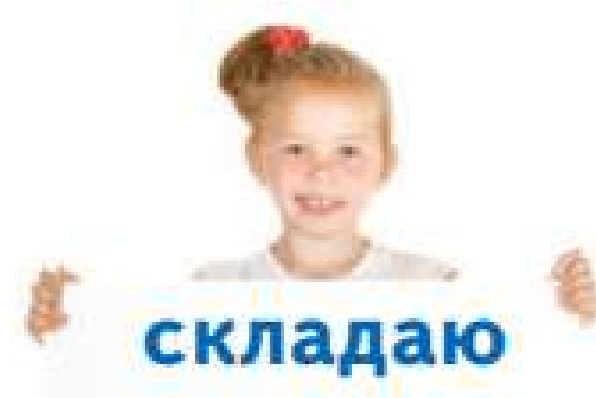
Хвилинка спілкування

- Я з батьками допомагаю тваринам із притулку. Їх покинули господарі.
- Нащо ти хвалишся? Добрі справи роби мовчки! Продовжте розмову.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДНІ, ПИТАЛЬНІ І СПОНУКАЛЬНІ РЕЧЕННЯ

- 15** Прочитай вірш Світлани Кузьменко. Вивчи його напам'ять.

Орел живе лише на волі.
Орли на скелях гнізда в'ють.
Людей, що борються за волю,
орлами у народі звуть.

- > Запиши з пам'яті друге речення. Доведи, що воно є розповідним.
- > Постав запитання за змістом третього речення. Як називають утворене речення?

- 16** Прочитай речення, правильно інтонуючи його. Як називають таке речення?

Учора діти принесли маленького їжачка в живий куточок.

- > Прочитай запитання. Підвищуй голос, коли вимовляєш виділене слово. Усно дай повну відповідь на кожне запитання.

Хто приніс їжачка в живий куточок?

Кого принесли діти в живий куточок?

Куди діти принесли їжачка?

Коли ... ? Якого ... ?

- > Допиши два питальні речення. Уголос прочитай їх для класу.

Хвилинка спілкування

- Як ти думаєш, де краще жити їжачку: у лісі чи в живому куточку?
 - Я думаю, що в живому куточку, тому що ? .
 - А я вважаю, що їжачкові краще в лісі, бо ? .
- Продовжте розмову.

17 У цієї загадки дві відгадки. Які саме?

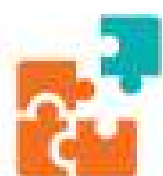

Ой, яка ж вона гарненька,
пишнохвоста і руденька.

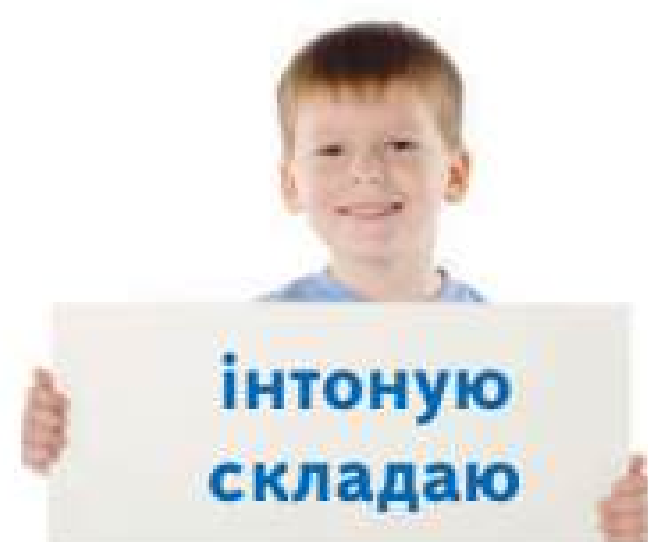
- > Допиши два варіанти продовження загадки, використовуючи необхідні розповідні, питальні або спонукальні речення.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ Й ІНТОНУВАТИ РЕЧЕННЯ

18 Прочитайте уривок із вірша Лесі Лужецької. Що нового ви дізналися про речення?

«Як гарно тут! Як любо жить!
В кінці знак оклику стоїть.
Окличні речення оці —
виразні, гарні і дзвінкі!»

- > Прочитайте виділені речення з особливим захопленням.

Часто **розповідні** речення вимовляють з особливим почуттям: із захопленням, радістю. У кінці таких розповідних речень ставиться **знак оклику (!)**.

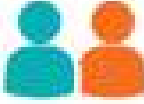

19 Склади й запиши розповідне окличне речення про своїх рідних / опікунів.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **окличне** (речення).

Я — дослідниця

- **20** Прочитайте уривок із вірша Павла Тичини, передаючи голосом захоплення красою мови. Поясніть, що означає виділене сполучення слів.

«Хай **розквітне веселково**,
у невиданій красі,
наша мова калинова,
наше сонце у росі!»

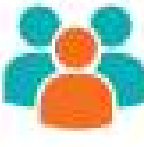

- > Складіть розповідне окличне речення зі сполученням слів **наша мова калинова**. Запишіть його. Поясніть розділовий знак у кінці речення.

Питальні речення також можуть вимовляти з особливим почуттям. У кінці таких питальних речень ставляться два розділові знаки: **знак питання і знак оклику** **(?!)**.

- **21** Уяви, що тебе щось дуже здивувало. Склади й запиши таке питальне речення. Поясни вживання знаку оклику в складеному питальному реченні.

- **22** Прочитайте вірш Олега Орача.

пара ?

пара ?

Вогонь із Водою хотів подружити.
Питає: — Чого б нам у дружбі не жити?!
Ну, справді, Водичко, хіба ми не **пара**?
Та раптом з водички — сама тільки **пара**...
— Водо, Водичко, куди ж ти поділась?!
Більше Водичка з Вогнем не водилась.

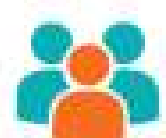
- > Прочитайте питальні окличні речення, правильно їх інтонуючи.

- > Усно складіть казку «Як Сонце і Крига хотіли подружитися». Розкажіть її для класу. Правильно інтонуйте окличні речення.

Часто **спонукальні** речення вимовляють з особливим почуттям: із захопленням, радістю. У кінці таких спонукальних речень ставиться **знак оклику (!)**.

- 23** Розіграйте сценку «На уроці фізкультури»: учитель дає команди, щоб учні й учениці вишикувались у шеренгу; вирівняли ряд; стали струнко; почали крокувати.

- 24** Запиши команди в належній послідовності.

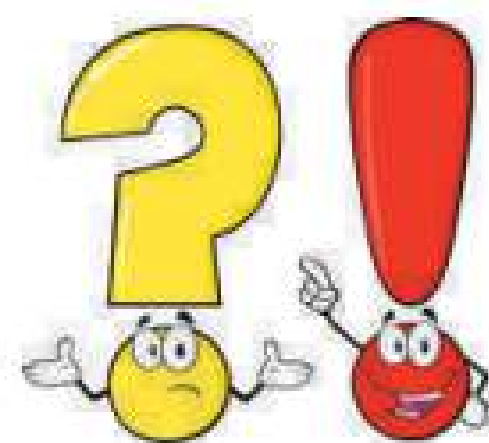
Стояти струнко! У шеренгу шикуйсь! Кроком руш! Рівняйся!

- > Назви спонукальні речення. Правильно інтонуй їх.

- 25** Склади казку про розділові знаки. Які речення ти використаєш?

- > Розкажи свою казку для класу.

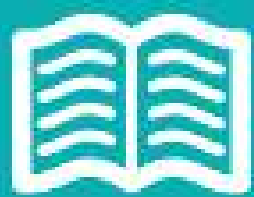
- 26** Прочитай уривок із вірша Миколи Чата.

«Бажайте знань, як журавлі польоту!
Черпайте їх з науки джерела.
І творчо всю виконуйте роботу.
А школа й вчитель — ваші два крила».

- > Випиши спонукальні речення. Поясни розділові знаки в кінці речень.

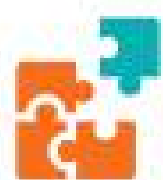
- > Склади й запиши пораду одноліткам за змістом вірша. Використай спонукальне окличне речення.

23

ПОШИРЕННЯ РЕЧЕНЬ

НАВЧАЮСЯ ПОШИРЮВАТИ РЕЧЕННЯ СЛОВАМИ
ЗА ПОДАНИМИ ПИТАННЯМИ

- 1** Розгляньте малюнок. Що зобразив художник? Прочитайте речення. Поширте речення за питаннями. Дайте відповідь на запитання.

Діти читають.

що?

які?

де?

Якими ще словами можна поширити це речення?

- 2** Прочитай речення. Спостерігай, як вони поширюються іншими словами.

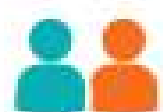
Діти читають.

Діти читають (що?) журнал.

Діти читають (який?) дитячий журнал.

Діти читають дитячий журнал (який?) «Журавлик».

➤ Запиши останнє поширене речення.

- 3** Прочитайте правила, як планувати свій день, щоб добре навчатися, гарно відпочивати й досягати успіху. Поширюйте речення словами з довідки.

На твоєму робочому столі має бути розклад уроків і (чого?) Він підкаже тобі (які?) ... завдання, які потрібно зробити (коли?) ..., а ще —

куди і коли треба встигнути. Візьми блокнот для того, щоб записувати справи, які потрібно (як?) ... зробити. Окремі нотатки зроби для своїх улюблених справ і планів (яких?) на

Довідка

Важливі, вчасно, відпочинок, обов'язково, гуртків.

- > Прочитайте поширені речення. Порівняйте непоширені речення і поширені. У яких реченнях думку виражено повніше? Зробіть висновок.
- > Як навчитися цінувати свій час? Дайте повну письмову відповідь на запитання.

- 4** Прочитай уривок із вірша Степана Жупанина, доповнюючи речення іменниками — назвами днів тижня.

(Коли?) Вранці ми із добрим ділом привітали ? .

Ніченька минула (як?) скоро — трудовий іде ? .

(Яка?) Спритна, вміла, молода вже настала ? .

Йде четвертий день (коли?) тепер, називається ? .

Діло (як?) добре ладиться, як настала ? .

- > Запиши два поширені речення про вихідні дні.

- 5** Пошир речення за питаннями. Запиши складене речення.

Навесні (які?) промені сонця зігрівають (яку?) землю і дарують їй своє (яке?) тепло.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ ЗА МАЛЮНКОМ

- 6** Прочитай загадку Марії Пономаренко. Запиши відгадане слово. Поясни свою відповідь.

І весела, яснолиця,
дивна в сонечка сестриця.
Роботящу вдачу має —
скрізь травичку засіває.
Заквітчала луг, діброву,
принесла у ліс обно́ву,
Відгадали, хто вона?
Ну, звичайно, це — ? .

- > Склади й запиши розповідне окличне і спонукальне неокличне речення про **весну** за малюнком до загадки.

Вда́ча — особливості людини, які виявляються в її діях, поведінці; характер.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **обно́ва**.

Я — дослідниця

- 7** Прочитай вірш Ігоря Січовика. Здогадайся, про який весняний місяць ідеться у вірші.

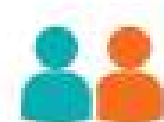
Що вище сонце — довші дні.
Зима ховається в барло́гу,
а я сестрі своїй весні
встеляю травами дорогу.
Ще не прокинувся ліс від сну,
ще ручаї стежки вивчають,
а вже берізоньки весну
пташиним співом зустрічають.

- > Склади й запиши два розповідні неокличні речення про **березень** за світлинами (с.116).

Березень — місяць веселих пташиних співів.

- **8** Прочитайте уривок із вірша Наталі Забіли. Розкажіть, яким ви уявляєте брата Березня.

«Тут надходить третій місяць,
той, що Березнем зовуть.
Ще з-під стріх бурульки висять
і поволі розтають...
Ось весна вже зовсім близько.
З гір біжить, шумить потік.
Нам в гаю дає берізка
свій живущий, свіжий сік».

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова утворилося слово **березень**.

Я — дослідниця

- 9** Прочитай уривок із вірша Тамари Коломієць «Квітень».

«Я змалечку квіти люблю, як життя.
Їх знаю напам'ять, на дотик.
Вирощую, пещу, як мама дитя,
і дня не сиджу без роботи...
**Я хочу, щоб наша планета Земля
була дуже схожа на квітку».**

- > Яку думку висловлено у виділеному реченні?
> Склади й запиши два розповідні окличні речення про **квітень**.

10 Прочитайте уривок із вірша Ігоря Січовика про останній весняний місяць. Назвіть його.

«Я у весни — останній місяць.
Її я славлю, як поет.
І, мов художник-живописець,
малюю травами портрет».

- > Уявіть себе художниками / художницями. Що ви намалюєте на уявній картині про цей місяць?
- > Усно складіть два спонукальні речення про **травень**. До чого ви будете спонукати його? Про що попросите?

Живопісець — художник, який зображує предмети і явища живої природи.

Хвилинка спілкування

- Як ти думаєш, чому останній місяць весни назвали **травнем**? Дивно! Трава ж виростає ще в березні.
- Я думаю тому, що ? .

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ НА ЗАДАНУ ТЕМУ

11 Розглянь малюнок. Розкажи, що зображено.

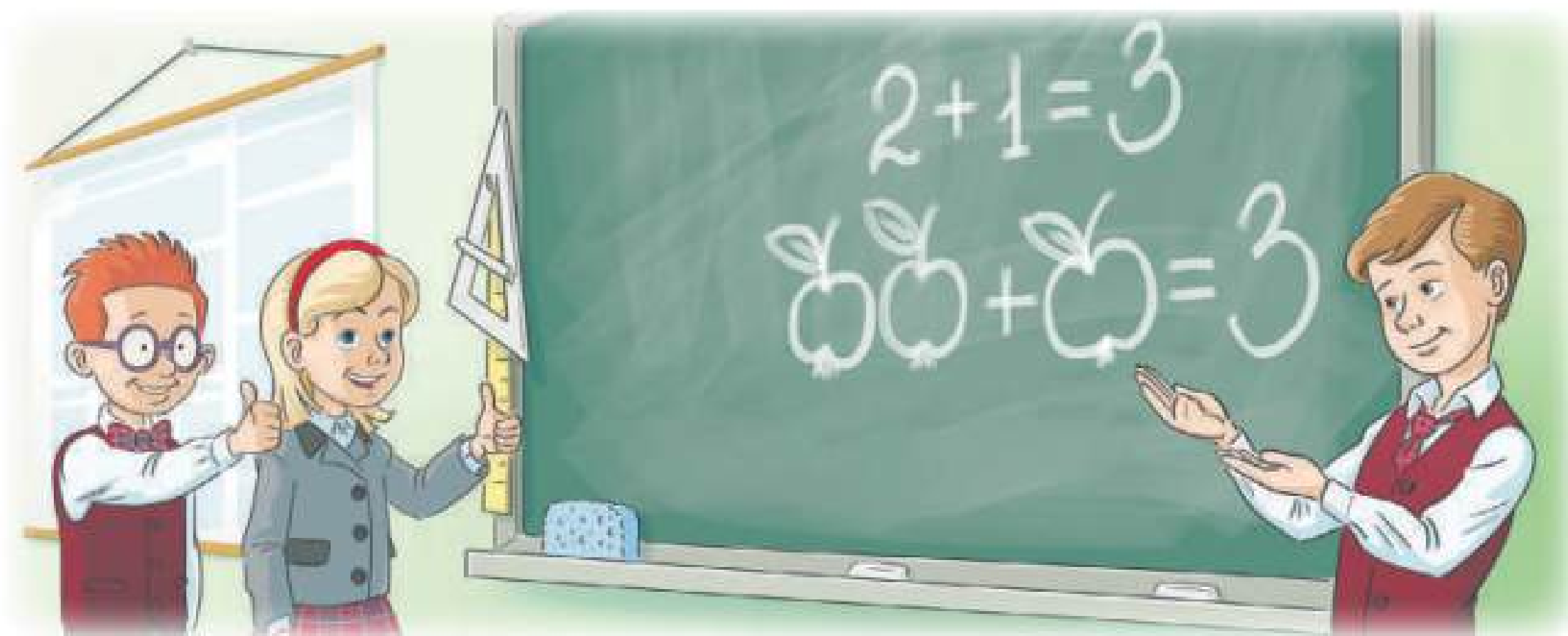
- > Склади й запиши два розповідні речення про урок музичного мистецтва.

- 12** Розглянь малюнок. На якому уроці діти готують інсценування прочитаних творів?

- > Склади й запиши два питальні речення, щоб дізнатися про роботу учнів / учениць на уроці читання. Дай усні відповіді на ці запитання.

- 13** Розглянь малюнок. Розкажи, що зображено.

- > Склади й запиши два спонукальні речення, які містять поради учням / ученицям на уроці математики.

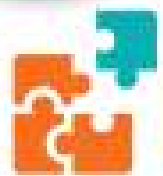

24

ТЕКСТ

ОЗНАКИ ТЕКСТУ

НАВЧАЮСЯ РОЗПІЗНАВАТИ ТЕКСТ ЗА ЙОГО
ОСНОВНИМИ ОЗНАКАМИ

- 1** Прочитайте й порівняйте речення, написані ліворуч і праворуч. Поясніть, де речення зв'язані між собою, а де — ні.

ЖОЛУДЬ

Посадіть жолудь у землю.

З нього згодом з'явиться паросток. Із маленького жолудя виросте великий дуб.

Ми збирали із сином жолуді. На ясені з'явилося листя. Ліс приносить людям користь.

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

Зв'язані за змістом речення утворюють **текст**. У тексті речення розміщені в певній послідовності.

- > У якій із рамок подано текст? Доведіть свою думку.
- > Поміркуйте і скажіть, чи можна до речень, написаних у рамці праворуч, дібрати заголовок.

Заголо́вок — назва будь-якого твору, статті, газети, журналу.

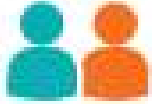
До тексту можна дібрати **заголовок**.

- 2** Запиши текст про жолудь. Почни із заголовка.

- 3** Прочитай. Визнач: це текст чи окремі речення? Чи можна до нього дібрати заголовок?

Придивіться уважно довкола. На деревах уже з'явилися перші листочки. Вони виблискують на сонці і радіють приходу весни.

- **4** Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок і запишіть його.

У шкільній або дитячій бібліотеці ти можеш узяти будь-яку книжку, погортати журнали в читальній залі. Використовуй також електронну бібліотеку. Або попроси дорослих завантажити цікаві книжки на твої гаджети.

- > Доповніть текст двома розповідними реченнями. Запишіть їх.

Гаджет — електронний пристрій, який уміщує велику кількість інформації.

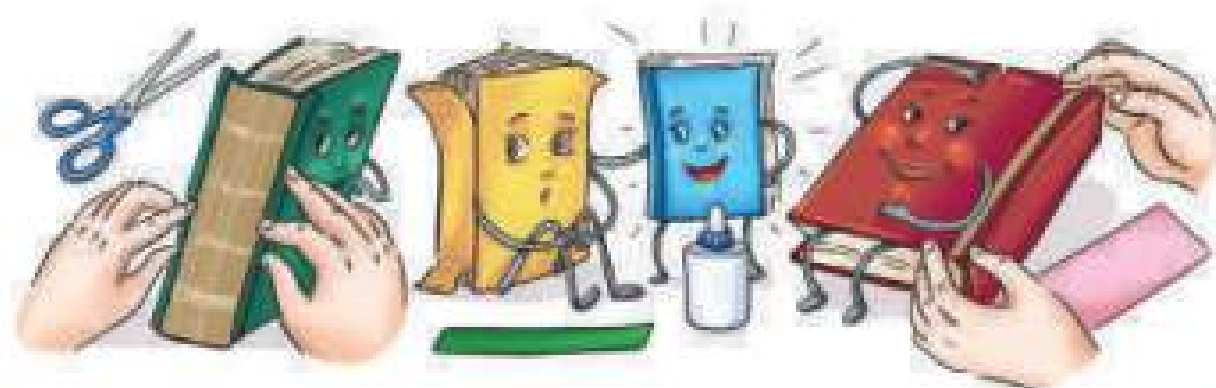
?

- 5** Прочитай. Доведи, що це текст. Про яку лікарню йдеться?

Діти влаштували у школі лікарню. Лікарями були самі учні й учениці. Хворі не плакали, ні на що не нарікали. Вони тихенько лежали й чекали. За допомогою ножиць і клейкої стрічки школярі та школярки лікували хворих.

- > Добери влучний заголовок до тексту з поданих. Поясни свій вибір.
> Запиши текст із заголовком.

Лікування книжок
Незвичайна лікарня
Дбайливі господарі
Книжкова лікарня

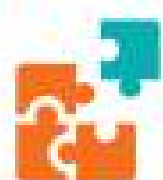

25

БУДОВА ТЕКСТУ

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ ЧАСТИНИ ТЕКСТУ

1 Розгляньте малюнки. Усно складіть за ними текст.

- Пригадайте, з яких частин складається текст. Назвіть частини складеного вами тексту.

У тексті є **зачин**, **основна частина** і **кінцівка**. **Зачин** — це початок тексту. **Основна частина** — виклад змісту цього тексту. **Кінцівка** — його завершення.

2 Прочитай текст.

Школярі знайшли в лісі білочку.

У звірятка була поранена лапка. Діти поселили білочку в живому куточку й доглядали за нею.

Незабаром лапка тваринки загоїлася. І білочку віднесли до лісу.

- > Дай відповіді на запитання.

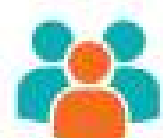
Де діти знайшли білочку?
Яка лапка була в білочки?
Де діти поселили тваринку?
Що сталося з її лапкою згодом?
Куди діти віднесли білочку?

- > Прочитай зачин і кінцівку.
- > Про що йдеться в основній частині? Дай повну відповідь на запитання.

Кожна частина тексту починається з нового рядка — **абза́цу**.

- 3** Прочитайте. Подумайте, як можна назвати цю казку. Доберіть і запишіть заголовок.

— Горіх мій, я його перша побачила!

— Ні, він мій! Я його перша підняла.

Почула ту сварку лисиця, стала між білками, розкусила горіх та й каже:

— Я помирю вас. Ця половина належить тому, хто побачив горіх. А ця — тому, хто його підняв. А зерно — мені, бо я вас помирила.

- > Який висновок мають зробити для себе обидві білочки?
- > Придумайте й запишіть зачин — початок казки.
- > Розподіліть ролі й підготуйтеся до переказу казки в особах.

Послухайте оповідання Василя Сухомлинського. Дайте відповідь на запитання дідуся і розкажіть, що сталося. Назвіть у тексті зачин, основну частину й кінцівку. Поміркуйте, як по-іншому можна завершити цей текст.

НАВЧАЮСЯ ЗНАХОДИТИ В ТЕКСТАХ ВИРАЖАЛЬНІ ЗАСОБИ МОВИ, ВІДНОВЛЮВАТИ ДЕФОРМОВАНИЙ ТЕКСТ

У тексті можуть уживатися слова з переносним значенням, образні висловлювання, порівняння.

4 Прочитай текст.

Нарешті настає день, коли ранок починається веселою пісенькою синички. Буває, й сонце ще ніжитья на пуховиках хмар, а вона вже сидить на гілці дерева — і на всю око́лицю видзвóнює своєю улюбле-ну пісню. Це означає, що вже весняний день розпочався.

- > Поясни, як ти розумієш зміст виділених висловів.
- > Склади й запиши речення про синичку, використовуючи іменник **крихітка**.

Око́лиця — віддалена від центру частина на-селеного пункту, його передмістя.

5 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок. Визна-чте абзаци. Із ким порівнюють у тексті **березень**?

Березень — це відважний капітан корабля «Весна». Як досвідчений провідник, перший мі-сяць весни прокладає курс до рідних гнізд тим птахам, які зимували за морями, за гóрами або на півдні нашої країни. Перші гінці крилатих пташи-них зграй — граки і лелеки. Існують старовинні прикмети: летять граки — і весна дружною буде; повернулися буслі́ — і морозам кінець.

- > Знайдіть у тексті народні прикмети. Розкажіть про них удома. Перевірте їх разом із батьками / опікунами.

Я — дослідник

Добери до іменника **лелека** інші назви цього птаха, які є в різних регіонах України.

Я — дослідниця

- **6** Прочитайте. Поясніть: це текст чи окремі речення.

«Птах схожий на літак. Форма його тіла дає йому змогу швидко літати. У птаха є спільні риси зі штангістом, у якого руки і м'язи розвинені дуже сильно. Птах подібний до надувної кульки. Бо в його тілі є багато повітря» (*Барбара Корк*).

- > Доповніть і запишіть речення з поданими порівняннями.

Птах, як літак, бо ?. Птах, як штангіст, бо ?.
Птах, як надувна кулька, бо ?.

У деформованому (зміненому) тексті порушено послідовність у розташуванні речень.

- 7** Визнач, у якій послідовності треба розташувати речення, щоб прочитати текст. Прочитай утворений текст. Добери до нього заголовки і запиши його.

Ми народилися тут, вона дає нам життя і силу.
Сяє сонце, квітнуть дерева, щебечуть пташки.
Рідна земля — найкраща! Немає ніде такої краси,
як на нашій рідній землі.

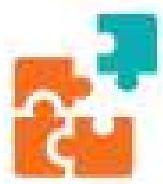
- > Запиши перше речення тексту. Доведи, що воно є розповідним.

26

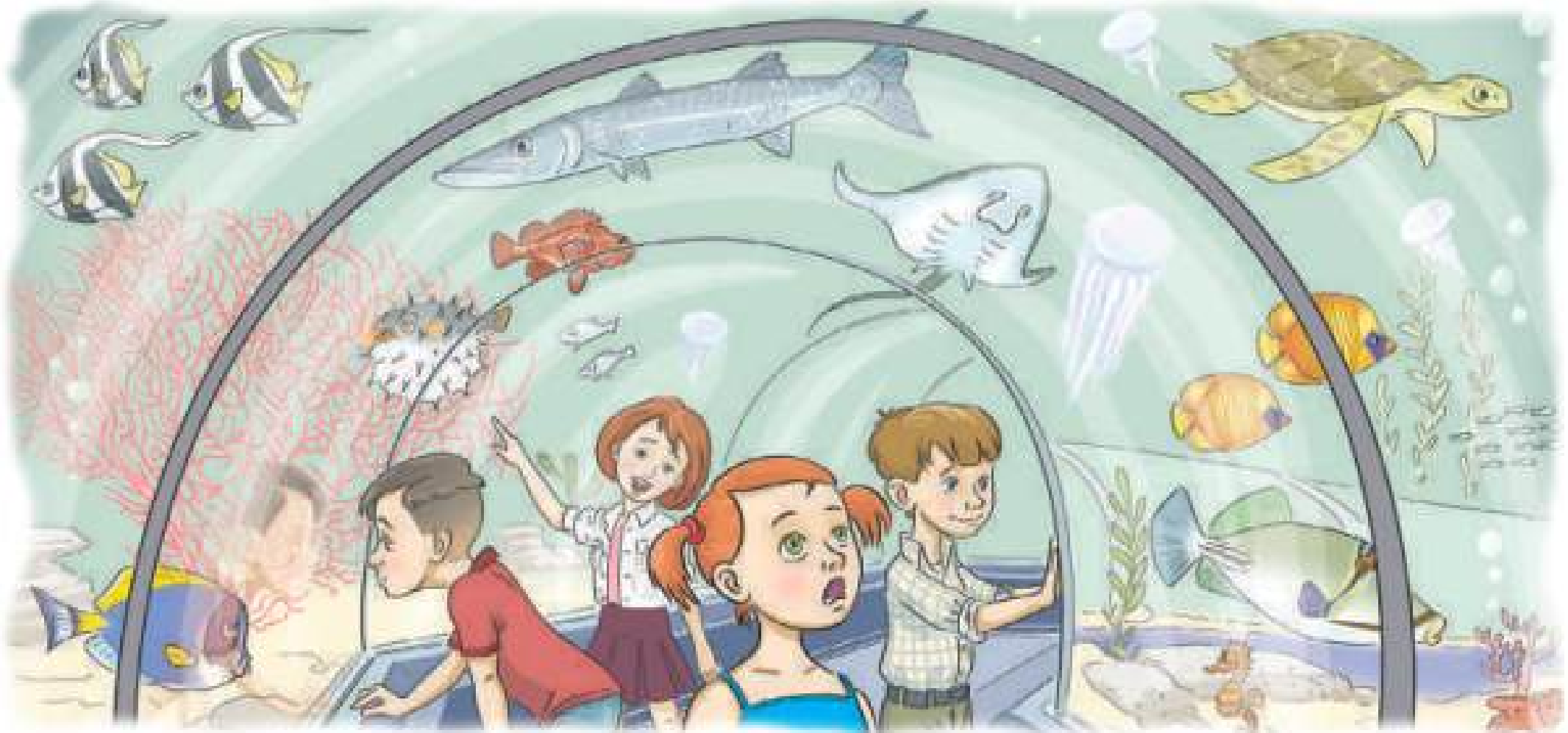
ТИПИ ТЕКСТІВ

НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ ТЕКСТ-РОЗПОВІДЬ

1

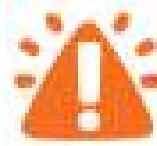
Розгляньте малюнок. Що можна розповісти про дітей, зображених на малюнку? А про рибок? Колективно складіть текст за малюнком.

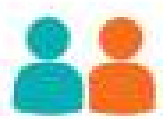
Я — учителька

Прочитай правило
й розкажи у класі.

Я — учитель

Текст-розповідь — це текст, у якому про когось або про щось розповідається.

2

Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-розповідь.

«Хто там стрибає між кущами? Та то ж заєць шукає собі куточок для відпочинку! Стрибнув він до молодії дикої груші, погриз трохи кори і — просто до пенька. Вириг собі ямку під пеньком, ліг і задрімав» (Олександр Копиленко).

> Перевірте свої міркування за поданим висновком.

У тексті розповідається про те, як заєць знайшов собі місце для відпочинку і задрімав, тому — це **текст-розповідь**.

 > Складіть і запишіть два розповідні речення про зайця.

3 Прочитай текст. Розкажи, що ти знаєш про бобрів.

Бобри — гарні будівельники. Вони вміють споруджувати на річках високі греблі. Будують бобри вночі. Удень тварини сидять у своїх закритих глибоких норах під водою.

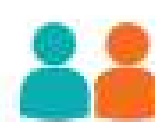
Будівельний матеріал бобри сплавляють по воді теж уночі. Вони перегризають стовбури повалених дерев на невеличкі обрубки і скочують їх у воду.

Гребля — споруда, що перегороджує річку або інший водотік для створення водосховищ.

 > Склади й запиши два розповідні речення про бобрів.

 4 Прочитайте текст. Розкажіть, про що в ньому йдеться. Поясніть, чому це текст-розповідь. Доберіть до нього заголовок. Запишіть текст.

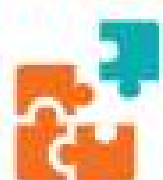
Тварини — друзі людини. Від них можна багато чого навчитися.

Побачили якось діти, як мурашка з натугою тягнула до мурашника галузку. Їй стала допомагати інша мурашка. За нею — друга, третя.

 > Складіть і запишіть два розповідні речення, які завершать цей текст.

НАВЧАЮСЯ РОЗРІЗНЯТИ ТЕКСТ-ОПИС

- 5** Розгляньте малюнок. Який вигляд має коник, лугова комашка? А лугова конюшина? Опишіть коника та конюшину за малюнком.

Текст-опис — це текст, у якому когось або щось описують.

Я — учителька

Прочитай правило й розкажи у класі.

Я — учитель

- 6** Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-опис.

Заєць — дика тварина. Шубка в деяких зайців улітку сіренька, а взимку — біленька. Звірятко має довгі вуха і трохи розкосі очі. Передні лапки в нього коротші, а задні — довші. Ця тваринка дуже полохлива.

- > Перевірте свої міркування за поданим висновком.

У тексті описано зовнішній вигляд та особливості поведінки тварини, тому — це **текст-опис**.

- > Складіть і запишіть два розповідні речення, які містили б опис зайця.

- 7** Прочитайте текст. Поясніть, чому цей текст є описом. Доберіть до нього заголовок. Запишіть його.

У єнота довга пухнаста шерсть сіро-коричневого кольору. Мордочка — трикутна, а навколо очей — темні плями. У тварини гарно розвинуті пальці на лапах. Його слід схожий на відбиток людської долоні. А ще єнот уміє лазити по деревах!

> Складіть і запишіть питальні речення до тексту. Усно дайте на них відповіді.

8 Прочитайте текст. Доведіть, що це текст-опис. Доберіть до нього заголовок.

Орел беркут — хижак. Це великий і сильний птах. У беркута довгі й широкі крила. А дзьоб загнутий донизу гачком.

Він довго літає високо в небі, вистежуючи здобич. А коли помічає, швидко нападає на неї згори й хапає могутніми лапами.

> Підготуйте усний опис орла беркута.

> Запишіть зачин тексту-опису. Усно перекажіть текст.

9 Прочитай текст. Доведи, що це текст-опис.

«Над квітами кружляє джмелик, схожий на вертоліт. Весь чорний, мов вуглинка. На спинці та голівці — дві плямки, мов пелюсточки квітки. А над ними дужими пропелерами мерехтять крильця. «Джу-джу-джу! — дзвінко гуде джмелик. — Джу-джу!» (Сергій Носань).

> Дай повні письмові відповіді на запитання, користуючись текстом.

1. На що схожий джмелик?
2. Якого він кольору?
3. Що в нього на голівці та на спинці?
4. На що схожі крильця джмелика?
5. Як джмелик гуде?

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ ТЕКСТ ЗА ІЛЮСТРАЦІЄЮ

10

Переставте речення так, щоб прочитати текст про соняшник. Доберіть до нього заголовок. Запишіть текст.

розповідаю
описую

Безліч розкішних, великих, променистих квіток. І кожна квітка обов'язково тягнеться до сонця. Бачили ви коли-небудь, як цвітуть соняшники на полі? Море соняшникового цвіту.

> Розгляньте фотоілюстрацію. Розкажіть про красу соняшникового поля. Складіть і запишіть три речення.

Я — дослідник

Поміркуй і скажи, від якого слова походить слово **соняшник**.

Я — дослідниця

с́оняшник

? звуків,

? букв,

? складів

11

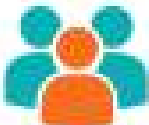
Розгляньте ілюстрацію. Прочитайте текст про соняшник.

Теплого ясного дня соняшник завжди підіймає свою красиву голову вгору. Гордо тримає він золотого бриля, схожого на сонце, повертаючи його за рухом світила. Його усміхнене обличчя оточене щільним вінком із яскраво-жовтих пелюсток, гладеньких на дотик.

> Складіть і запишіть два речення за ілюстрацією, які доповнять поданий текст.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ ТЕКСТ ЗА СЕРІЄЮ МАЛЮНКІВ

- **12** Прочитайте задачу. Розгляньте малюнки і дізнайтеся, у якому класі зараз навчаються ці діти.

Іванко — випускник початкової школи. Він пішов до школи на один рік раніше, ніж Злата. Матвійко і Валерія — однокласники. Вони минулого року закінчили перший клас. У яких класах навчаються діти?

- > Назвіть імена дітей. Запишіть їх.
- > Складіть подібну задачу. Запропонуйте її розв'язати своїм однокласникам / однокласницям з інших груп.
- **13** Пофантазуй і розкажи, які навчальні предмети найбільше подобаються дітям: Іванкові, Златі, Матвійкові й Валерії.
- > Склади й запиши про це два речення.

- **14** Розгляньте малюнки. Які види спорту обрали діти?

- > Прочитайте запитання на с. 132 і дайте на них відповіді.

Що робить Валерія?
Чим захоплюється Матвійко?
Що подобається Іванкові?
У чому вправляється Злата?

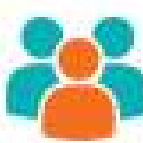
теніс
велоспорт
ролики
баскетбол

> Запишіть повні відповіді на запитання.

- 15** Розкажи за малюнками, що подобається робити у вільний час дітям: Іванкові, Златі, Матвійкові й Валерії.

 > Склади й запиши два речення за малюнками.

- **16** Розподіліть завдання, складіть і запишіть чотири окремі розповіді про Іванка, Злату, Матвійка і Валерію, використовуючи запитання.

1. У якому класі навчається?
2. Які в нього / у неї улюблені навчальні предмети?
3. Яким видом спорту захоплюється?
4. Що любить робити у вільний час?

> Прочитайте свій текст для всього класу.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ ТЕКСТ ПРО ПОДІЇ З ВЛАСНОГО ЖИТТЯ

складаю
записую

17 Прочитай текст. Добери до нього заголовок.

У великих містах України існують планетарії. Планетарій — це спеціальне приміщення, на стелі якого створюється картина зоряного неба. У планетарії можна навчитися розпізнавати сузір'я, відшукувати на небі різні планети. Похід у планетарій — захоплива та пізнавальна екскурсія.

> Розкажи, чи відвідував / відвідувала ти планетарій. Склади й запиши два речення про те, що можна побачити у планетарії.

18 Прочитай розповідь дівчинки про риболовлю. Визнач абзаци.

Торік улітку наша сім'я відпочивала в туристичному таборі на березі Десни. Якось тато розбудив мене вранці, ми зібрали рибальські снасті й пішли до річки. Спочатку мені було нудно. Тато закинув свою вудку, а я свою. Ми чекали досить довго. Раптом я відчула, як щось смикнуло мою вудку. Я повільно потягла — і ось із води з'явилося щось пласке й сріблясте. Коли я витягла здобич, тато пояснив, що це карась. Як це захопливо! Із відпочинку я повернулася з приємними враженнями.

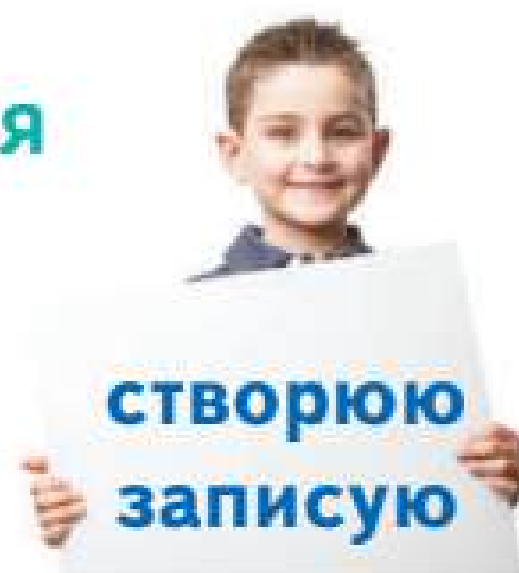
> Чи доводилося тобі рибалити? Чим запам'яталася тобі риболовля? Дай повні письмові відповіді на запитання.

19 Склади й запиши цікаву розповідь (чотири речення) про подію із власного життя під час відпочинку на озері, річці або морі.

НАВЧАЮСЯ СТВОРЮВАТИ ВИСЛОВЛЮВАННЯ НА ВІДОМУ ТЕМУ

- **20** Прочитайте текст про чемність у спілкуванні між людьми.

Чемна людина завжди вітається і прощається, ввічливо відповідає на привітання. З такою людиною приємно спілкуватися, бо вона ніколи не образить і не прини́зить. Чемність виявляється не тільки у словах, а й у жестах, у виразі очей. Тому в чемної людини завжди багато друзів.

- > Яку людину називають чемною? Дайте повну усну відповідь на запитання.
- > Доведіть, що ви — чемні діти. Назвіть і запишіть слова ввічливості, які ви вживаєте у спілкуванні з іншими. Починайте висловлюватися так:

Я — чемна людина, тому що...

- > Запишіть свою відповідь.

- 21** Прочитай текст. Поясни, яким має бути справжній друг.

Справжній друг — це людина, яка завжди готова допомогти. З ним можна розділити радість і сум. Важко жити, якщо в тебе немає друга. Справжня дружба вчить турбуватися про іншу людину. Друг щиро радітиме твоєму успіху. І не відмовиться від твоєї допомоги.

- > Розкажи, чи є у тебе друг / подруга, із яким / із якою тобі завжди добре. Склади й запиши стисле висловлювання про дружбу.

Хочеш мати друга — будь ним сам.

22 Прочитай. Добери до тексту заголовки. Запиши його.

Людина і природа невіддільні одне від одного, тісно пов'язані між собою. Людина — частина природи. Часто ми недбало ставимося до довкілля, забруднюємо річки й озера, залишаємо після себе сміття в лісі та в полі. Цим ми шкодимо природі та створюємо екологічні проблеми. Довкілля треба берегти!

 > Розкажи, що ти робиш для того, щоб зберегти природу рідного краю. Склади й запиши коротке висловлювання про дбайливе ставлення до природи.

Хвилинка спілкування

— Мене турбує стан природи. Колись у нашій річці можна було купатися, а тепер вона ряскою заросла, як болото.

— Ну то й що! Є ванна і душ, навіщо мені та річка! Продовжте розмову.

23 Пригадай, який цікавий мультфільм ти нещодавно дивився / дивилася. Назви його героїв. Чим він тобі запам'ятався?

Слова в тексті замінюють на інші для того, щоб не повторювати те саме слово в реченнях.

удосконалюю

- 24** Прочитай текст. Яке слово повторюється в реченнях? Що заважає сприймати зміст тексту?

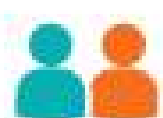
Білка вистрибнула з дупла. Хвіст у білки розпушився, розправився, допоміг білці спуститися вниз по гілках. Ми по́тайки стерегли білку очима. Не наважувалися рушити за білкою, бо не хотіли сполохати білку.

- > Заміни повторювальний іменник іншими словами. Запиши вдосконалений текст.

Довідка

Вона, тваринка, білочка, звірятко, мала пустунка.

- > Визнач, який це текст — розповідь чи опис.

- 25** Прочитайте текст про косулю. Розкажіть, де ви бачили цю тварину. Що ви знаєте про неї?

Косуля — невеликий óлень із тонкими довгими ногами. Косулі часто трапляються в наших лісах.

У косулі великі очі й довгі гострі вушка. Самці косулі носять на голові роги, а в самиць косуль ріжок немає. Косулі вміють видавати різні звуки: писк, свист, шипіння, гарчання, верещання.

- > Зазначте, який недолік є в тексті. Удоскональте текст, уникаючи повторів, і прочитайте.
- > Запишіть перше і друге речення тексту.

- 26** Прочитай текст про ведмедя. Розкажи, яких ведмедів ти бачив / бачила в зоопарку.

Бурий ведмідь — справжній господар Карпатських гір. Ведмедя навіть зображено на гербі Закарпатської області. На вигляд ведмідь видається незграбним. Проте це не так. Ведмеді дуже швидко бігають і спритно лазять по деревах, чіпляючись за стовбури своїми могутніми кігтями.

- > Удоскональ текст, уникаючи повтору іменника **ведмідь**.
- > Склади й запиши два речення, які будуть продовженням розповіді про ведмедів. Уникай повторів слова **ведмідь**.

- **27** Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

У степах України можна зустріти красивого великого птаха, трохи схожого на страуса. Це дро́хва.

Живиться дрохва травою, зеленими частинами рослин, комахами. Іноді дрохва ловить ящірок і мишей. Дрохви чудово літають, але більше люблять ходити по землі.

У минулому столітті дрохв мало не винищили. Дрохву було занесено до Червоної книги. І зараз кількість дрохв збільшилася.

Червона книга — книга, у яку люди записують назви тварин і рослин, які зникають, тому потребують охорони.

- > Удоскональте текст, уникаючи повтору іменника **дрохва**.
- > Запишіть останній абзац тексту, уникаючи повторів слів.

27

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ЗА РІК

1 Поєднай слова правої і лівої рамок.

вітер
хмара
блискавка
грим
дощ

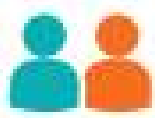
ударив
спалахнула
насунула
полив
зірвався

узагальнюю

> Усно склади текст-розповідь із поданими словами. Добери заголовок. Запиши його.

2 Прочитайте текст. Усно доберіть до нього заголовок.

«Хмаринки пливуть у небесній блакиті. Он — схожа на білу троянду. Ота — як корабель із вітрилами. А на далекому обрії — наче рожеве дерево летить над землею. Махає дивним віттям, рідну землю вітає» (Юрій Ярмиш).

> Назвіть дієслова, використані в тексті. Запишіть їх в алфавітній послідовності. Поставте наголос у словах.

3 А що ти бачив / бачила, спостерігаючи за хмарами? Склади й запиши розповідне речення. Прочитай його однокласникові / однокласниці.

- 4** Уяви ситуацію. Ти маєш пояснити іноземцям, які погано володіють українською мовою, значення сполучень слів: **золоте серце, золоті руки, золотий браслет**. За потреби користуйся довідкою.

Довідка

Чесна,
відверта, щедра,
доброзичлива
людина; майстер
своєї справи;
зроблений із
золота.

- > Складіть і розіграйте діалог за малюнком. Поясніть, що означають ці сполучення слів.

- 5** Прочитай текст. Випиши іменники.

Сергійко, Михайлик і Надійка вийшли на вулицю. Пішов дощ. Сергійко розкрив парасольку. Крізь вовну хмар визирнуло сонце. На небі засяяла райдуга. Яка вона загадкова і мрійлива!

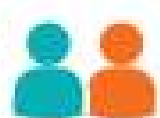
- > Запиши імена дітей за абеткою.
- > Поділи всі виписані слова для переносу.

Хвилинка спілкування

- Що означає слово **вовна**?
 - Вовна — це ? .
 - Яке значення має слово **бавовна**?
 - Бавовна — це ? .
- Продовжте розмову.

6 Складіть зі слів кожного рядка речення так, щоб утворилася розмова. Розіграйте її.

1. Тобі, я, неділю, у, телефонував / телефону-вала. Ти, був / була, де?
2. У, театр, батьками, я, ходив / ходила, з.
3. Який, ходили, у, театр, ви?
4. Відвідали, Івана, ми, імені, театр, Франка.
5. Виставу, а, яку, дивилися, ви?
6. Дивилися, «Котигорошко», казку, ми.
7. Вам, гра, чи, акторів, сподобалася?
8. Так, навіть, подарував / подарувала, я, кві-ти, акторці.
9. Варто, виставу, подивитися, мені, і?
10. Цю, обов'язково, виставу, подивитися, варто.
11. За, дякую, пораду.

> Запишіть четверте і шосте речення. Підкресліть дієслова. На які питання вони відповідають?

7 Прочитай і розв'яжи задачу Вероніки Грищук. Запиши відповідь одним словом, постав наголос.

Гарний в дідуся садок:
п'ять вишень і сім грушок,
кущ порічки, кущ малини.
Всі дерева полічи-но!

> А скільки в садку росло кущів?

8 Прочитай сполучення слів. Запиши їх за зразком.

50 гривень, 60 доларів, 70 євро, 80 злотих.

П'ятдесят гривень.

Хвилинка спілкування

— Підкажи, будь ласка, як правильно записати: **100 гривен** чи **100 гривень**?

— Я знаю, що слово **гривня** змінюється як слово **вишня**. Правильно писати **?**.

Продовжте розмову.

- 9** Прочитай речення. Назви різні за інтонацією речення.

Розумна людина багато знає. Чим більше людина знає, тим більше їй хочеться дізнатися. Поруч із розумною людиною завжди багато людей. Адже з нею цікаво спілкуватися! Стань розумною людиною!

> Склади й запиши розповідне окличне речення про книжку.

Розум без книжки — що птах без крил.

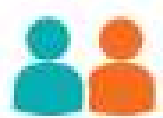
- 10** Поміркуй, чому так говорять. Запиши свою відповідь.

- 11** Прочитай речення. Пошир їх за питаннями. Запиши текст.

Ось вибіг на галявину (**який?**) ... заєць. Він тікає від (**якої?**) ... лисиці. А вона (**як?**) ... ховається за (**якими?**) ... деревами. Лисичка з нетерпінням чекає зустрічі із (**яким?**) ... зайчиком.

> Чи втече зайчик від лисички? Склади й допиши речення до тексту.

- **12** Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок і запишіть.

Найбільша тварина на Землі — синій кит. Його довжина сягає тридцяти трьох метрів. Такий кит важчий за п'ятдесятьох слонів. Лише один його язик важить чотири тонни — як дорослий слон.

- > Назвіть зачин і основну частину тексту. Допишіть кінцівку тексту (це може бути розповідне окличне речення).

- 13** Прочитай текст-опис ромашки.

Ромашка — трав'яниста рослина з дуже розгалуженими стеблами й суцвіттями-кошиками, по краю яких розміщені білі квітки, а серединки — жовті. Цвіте із травня по жовтень. Росте обабіч доріг, біля жител, на пустирях.

- > Склади й запиши текст-опис кульбаби за зразком опису ромашки.

- **14** Склади опис клена, використовуючи сполучення слів.

Лапате листя, гострі кінці, глибокі вирізи, гладенька кора, стрункий стовбур, розкішна крона, насіння-крилатки.

- > Запиши складений текст. Постав наголос у словах першого речення.

- 15** Прочитай розповідь хлопчика.

Ми з татом поїхали відпочивати на Закарпаття й одного разу пішли в ліс по гриби. Через дві години ми втомилися і вирішили відпочити. Батько приліг, потім заснув, а я захотів прогулятися.

Через десять хвилин своєї самотійної прогулянки я усвідомив, що заблукав. Мені стало нестерпно страшно, і я почав голосно кликати тата на допомогу. Виявилося, що я відійшов не дуже далеко, і батько почув мій крик.

Це був дуже повчальний для мене випадок.

> Чи траплялися з тобою подібні пригоди? Як поводитися в такій ситуації?

> Склади й запиши чотири речення, у яких розкажи про власні пригоди. Які повчальні висновки ти зробив / зробила?

Хвилинка спілкування

— Спробуй змінити текст так, щоб у ньому йшлося про вечір.

«**Настав** ранок. **Зійшло** сонечко. **Заспівали** пташки. І ліс **ожив**».

— Це легке завдання. Треба замінити по одному слову в реченнях.

16 Прочитай уривок із вірша Петра Осадчука. Виділяй голосом важливі для вираження думки слова.

Послухай, як трава росте,
напоєна дощами,
і як до тебе рідний степ
шепоче колосками.

Послухай, як струмок дзвенить,
як гомонить **ліщина**, —
з тобою всюди кожну мить
говорить Батьківщина.

> Побудуй звукову схему виділеного слова.

> Добери близькі за значенням слова до слова **Батьківщина**.

ЗМІСТ

Любі школярики і школярочки!	3
------------------------------------	---

ЗВУКИ І БУКВИ

1. Звуко-буквений склад слова	4
2. Дзвінки приголосні звуки в кінці слова і складу.....	10
3. Апостроф	12
4. Наголос	14
5. Поділ слів на склади	18
6. Перенос слів із рядка в рядок	20
7. Алфавіт	27

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

8. Близькі за значенням слова	32
9. Протилежні за значенням слова	34
10. Слова із прямим і переносним значенням	38
11. Багатозначні слова	40

ЧАСТИНИ МОВИ

12. Слова — назви предметів (іменники)	44
13. Загальні і власні назви	50
14. Змінювання слів — назв предметів	60
15. Слова — назви ознак предметів (прикметники)	66
16. Слова — назви дій предметів (дієслова)	74

17. Слова — назви чисел (числівники	82
18. Уживання іменників, прикметників, дієслів і числівників	89
19. Службові слова	92
20. Іменники, прикметники, дієслова, числівники і службові слова в мовленні	98

РЕЧЕННЯ

21. Ознаки речення	102
22. Види речень за метою висловлювання	105
23. Поширення речень	114

ТЕКСТ

24. Ознаки тексту	120
25. Будова тексту	122
26. Типи текстів	126
27. Повторення вивченого за рік	138

